

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ
ΤΩΝ ΦΟΥΡΝΩΝ (ΙΚΑΡΙΑΣ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐάν ἐκρίνε κανεὶς ἀπὸ τῆ θέσης στὴν ὁποία βρίσκεται τὸ σύμπλεγμα τῶν μικρῶν νησιῶν¹, ποὺ εἶναι γνωστὰ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ μεγαλύτερου ἀπ' αὐτά, τῶν Φούρνων, τὸ ἰδίωμα ποὺ μιλοῦν οἱ κάτοικοί τους ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τῆς Ἰκαρίας. Ἀπὸ τὸ τελευταῖο αὐτὸ νησι—ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο μάλιστα κέντρο του, τὸν Ἅγιο Κήρυκο—οἱ Φοῦρνοι βρίσκονται μακριὰ μόνον 20' μ' ἕνα κοινὸ βενζινόπλοιο. Ἡ Σάμος, ποὺ βρίσκεται ΒΑ τῶν Φούρνων, καὶ μὲ τὴν ὁποία ἡ ἐπικοινωνία τους εἶναι μικρότερη παρὰ μὲ τὴν Ἰκαρία, ἀπέχει περισσότερο. Καὶ ὅμως, τὸ ἰδίωμα ποὺ μιλιέται στοὺς Φοῦρνους δὲν εἶναι οὔτε καθαρὸ τὸ Ἰκαριώτικο², ποὺ ἔχει ἀρκετοὺς ἀρχαϊσμοὺς καὶ τὰ ἀδρὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Κυκλαδίτικου ἰδιώματος, οὔτε τὸ Σαμιώτικο ἰδίωμα, τὸ καθαρὰ βόρειο. Εἶναι τὰ κοινὰ Νεοελληνικὰ τῶν νότιων ἰδιωμάτων³ μὲ ἀρκετὰ ὅμως κατάλοιπα τοῦ Κυκλαδίτικου καὶ μὲ μεμονωμένες περιπτώσεις⁴ ἐπίδρασης

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ: Ἄνδριώτη, Λιβίσι: Ν. Π. Ἄνδριώτη, *Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας*, Ἐκδοσὴ Κέντρου Μικρασ. Σπουδῶν, Ἀθήνα 1961.—Καραναστάση, Ἀστυπάλ.: Ἄναστ. Καραναστάση, *Τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπάλαιας, Λεξικογραφικὸν Δελτίον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 8 (1958) 59 κ.έ.—Καραναστάση, Κῶς: Ἄναστ. Καραναστάση, Ἡ φωνητικὴ τῶν ἰδιωμάτων τῆς νήσου Κῶ, *Λεξικογραφικὸν Δελτίον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 10 (1964-5) 3-96.—Καραναστάση, Πάτμος: Ἄναστ. Καραναστάση, *Τὸ ἰδίωμα τῆς Πάτμου, Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον* 2 (1956) 206 κ.έ.—Παντελίδη: Χρ. Παντελίδη, *Φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας*, Ἀθήνα 1929.—Τσοπανάκη: Αἰ. Τσοπανάκη, *La phonétique des parlers des Rhodes*, Athènes 1940.—Παπαχριστοδούλου: Χ. Παπαχριστοδούλου, *Παραγωγικὰ καταλήξεις στὰ διαλεκτικὰ ἰδιώματα Ρόδου, Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον* 2 (1956) 158 κ.έ.—Χατζιδάκη ΜΝΕ: Γ. Χατζιδάκη, *Περὶ τῆς Ἰκαρίας διαλέκτου, Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικὰ* 2 (1907) 396-460.

1. Βλ. τὰ ὀνόματα τῶν νησιῶν στὸ ἄρθρο μας γιὰ τὰ παλιὰ σπίτια τῶν Φούρνων καὶ τοῦ Ἀγαθονησιοῦ στὰ *Ἑλληνικὰ* 21 (1968) 75 κ.έ.

2. Οἱ ἴδιοι οἱ Φοῦρνιώτες διακρίνουν κάποτε λεξιλογικὰς διαφορὰς τοῦ ἰδιωμάτος τους ἀπὸ τὰ Ἰκαριώτικα. «Ἐμεῖς» λένε, «λέμε ὅμοι, στὴν Ἰκαρία λένε ὄχθες» (τὰ χεῖλη τοῦ αὐλοκιοῦ). Βλ. καὶ τὸ παραπάνω ἄρθρο μας, σ. 77.

3. Γιὰ τὴ διαίρεση τῆς Νέας Ἑλληνικῆς σὲ βόρεια καὶ νότια ἰδιώματα βλ. Γ. Χατζιδάκη, *Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης*, σ. 111 κ.έ., Ν. Ἄνδριώτη, *Ἀρχ. Θεσμ. Θεσαυροῦ* 10 (1943-44) 131-185.

4. Βλ. § 4 οἴου.

τοῦ Σαμιώτικου. Αὐτὸ θὰ τὸ δοῦμε, βέβαια, παρακάτω λεπτομερέστερα, πρέπει ὅμως ἀπὸ τῶρα νὰ τονίσουμε πὼς θὰ ἦταν τελείως παράξενο νὰ μὴ συγγενεῖ καθόλου τὸ ἰδίωμα τῶν Φούρνων μὲ τὸ Κυκλαδίτικο, γενικά, στὸ ὅποιο, μαζί μὲ τοὺς ἀρχαϊσμούς, ἀνήκει καὶ τὸ Ἰκαριώτικο. Ἡ σύντομη πρόσφατη ἱστορία τῶν Φούρνων, ὅπως τὴ δώσαμε στὸ προηγούμενο ἄρθρο μας, ἐξηγεῖ τοὺς λόγους τῆς ἐπικράτησης τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς σ' ἓνα σημεῖο τόσο κοντινὸ μὲ τὴν Ἰκαρία, πού τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ιδιώματός της εἶναι τόσο ἔντονα, ἀκόμη καὶ σήμερα, ὅπως ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἐλάχιστη ἐπίδραση τῆς Σάμου, ὅπου τὸ βόρειο ἰδίωμα διατηρεῖται σὲ ἐξαιρετικὴν ἀκόμη κατάσταση.

Στὸ προηγούμενο σημειώμαμά μας¹ σημειώσαμε κ' ἐδῶ θὰ ἐπαναλάβομε σύντομα αὐτὸν τὸν λόγο: Στὰ μικρὰ αὐτὰ νησιά—μαζί καὶ στὸ Ἄγαθονήσι—ὁ ἐποικισμὸς δὲν εἶναι πολὺ παλιός: εἶναι μεταγενέστερος ἀπὸ τὴ μεγάλη Ἐπανάσταση τοῦ '21. Καὶ τὸ κυριότερο, ὅτι οἱ ἐποικοὶ αὐτοὶ δὲν προέρχονται ἀπὸ κατοίκους οὔτε τῆς κοντινῆς Ἰκαρίας οὔτε τῆς γειτονικῆς Σάμου, ἀλλὰ οὔτε κὶ ἀπὸ τὰ γύρω νησιά, πού ἀνήκουν στὸ σύμπλεγμα τῆς Δωδεκανήσου, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν Πάτμο. Ἀπὸ τὸ τελευταῖο αὐτὸ νησί πῆγαν λίγοι ἐποικοὶ στὸ Ἄγαθονήσι. Στους Φούρνους οἱ κάτοικοι πῆγαν ἀπὸ περισσότερα μέρη, λίγοι ἀπὸ τὸ καθένα, μεμονωμένα ἄτομα συνήθως πού, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας καὶ τὴ συγκρότησή της σὲ κράτος, καταφεύγαν πολὺ συχνὰ στὰ ἔρημονήσια αὐτά, γιὰ ν' ἀποφύγουν τὶς κυρώσεις τοῦ νόμου ἢ γιὰ ν' ἀσκήσουν λαθρεμπόριο μὲ τὴν κοντινὴ Τουρκία. Τὰ νησιά αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὰ πλησιέστερα σημεῖα πρὸς τὴ Μικρασία καὶ ἦταν παλιότερα σχεδὸν ἔρημα. Δὲν εἶναι μάλιστα ἄσχετη μὲ τὴν προέλευση αὐτῆ τῶν κατοίκων καὶ ἡ παράδοση πού ἀκούγεται στὰ γύρω νησιά, καὶ πού τὴν ἐνίσχυσε καὶ τὸ ἀρχαῖο ὄνομα τῶν νησιῶν τῶν Κορσεῶν, ὅπως καὶ ἡ νεότερη ὀνομασία τοῦ δήμου—Δῆμος Κορσεῶν—πού βοήθησε, μὲ μιὰ μικρὴ παρετυμολογία, νὰ θεωρηθοῦν οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῶν Φούρνων κουρσάροι ἢ ἀπόγονοι κουρσάρων². Σὲ μερικὰ μάλιστα χωριὰ τῆς Σάμου ὑπάρχει ἀκόμη ἡ γνώμη πὼς στοὺς Φούρνους ἐπικρατοῦν ὀρισμένες συνήθειες—στὸ γάμο, π.χ.,—τελείως ξένες καὶ ἄγνωστες στὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Τὸ τελευταῖο αὐτό, ὡστόσο, ὅπως διαπιστώσαμε ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψή μας, δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ τὴν ἀλήθεια, ἐνῶ τὰ ἐπώνυμα τῶν σημερινῶν κατοίκων, ὅπως τὰ βρίσκει κανεὶς στὰ μητρῶα τῆς Κοινότητος, μιλοῦν καθαρὰ γιὰ τὴν προέλευσή τους. Ἔτσι, τὰ ἐπώνυμα «Ἄμουργιανός», «Καλύμνιος», «Καστριτης», «Κυπραῖος», «Λημιός», «Μελιανός», «Ντενεδιός», «Παλαριμιώτης» (=Πανοριμίτης), «Ροδίτης», «Ρουμελιώτης», «Σμυρναῖος», «Σπετσιώτης»,

1. Θαν. Π. Κωστάκη, Τὰ παλιὰ σπίτια τῶν Φούρνων (Ἰκαρίας καὶ Ἄγαθονησιῶ), Ἑλληνικά 21 (1968) 75 κ.έ.

2. Ὁ.π., σ. 76.

«Σωκιανός», «Τρικιριώτης», ἴσως καὶ τὰ «Μύτικας», «Ὀλυμπιάδης», καθὼς καὶ τὰ παρωνύμια «Ἀνατολίτης», «Βολιώτης», «Μανιάτης» δείχνουν καθαρὰ τὴν προέλευση ἐνὸς μεγάλου μέρους τῶν σημερινῶν κατοίκων τοῦ νησιοῦ. Ἡ οἰκογένεια «Σκόρδου» ἐξ ἄλλου κατάγεται ἀπὸ τὴ Σάμο, τοῦ «Σκλάβου» καὶ «Μελιγκάρη» ἀπὸ τὴν Πάτμο, τοῦ «Κόνδυλα» ἀπὸ τὴν Κρήτη¹, τοῦ «Πυροβολικοῦ» καὶ τοῦ «Λιονταρῆ» ἀπὸ τὴν Ἰκαρία, τοῦ «Πολυμενέα» πιθανότατα ἀπὸ τὴ Μάνη.

Α'. ΞΕΝΑ ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΚΑΙ ἸΤΑΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ὀνόματα καὶ ἐπώνυμα

Πρέπει νὰ θυμίσουμε πάλι ἐδῶ ὅτι τὰ νησιά αὐτὰ δοκίμασαν δύο ξένους ζυγούς: τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἰταλῶν. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ κατακτητὲς ἄφησαν πολὺ ζωηρά, ζωηρότερα ἴσως ἀπὸ ἄλλες περιοχές, τὰ σημεῖα τοῦ περάσματος τους. Γιὰ ν' ἀρχίσουμε πάλι ἀπὸ τὰ ἐπώνυμα, ἀναφέρουμε ὅτι ἀπὸ τὰ 40 περίπου τοῦ νησιοῦ σημειώσαμε τὰ ἐξῆς Τούρκικα: «Βαρβουτᾶς» καὶ «Μπαρμπούτης», (τούρκ. *barbut*, εἶδος παιγνιδιοῦ), «Βερβέρογλου» (*berber*, κουρέας), «Γιαβάσης» (*γαναβ*, ἀργός, ἀδύνατος, ἐλαφρός), «Καλτάκης» (*kaltak*, πόρνη), «Καραμπάσης» (*kara baş*, μαυροκέφαλος, παπάς), «Καρατζάς», (*karaca*, μαυριδερός), «Καρβέρης» (*kara biber*, μαῦρο πιπέρι, μαῦρος ἄνθρωπος), «Κιουλάτης» (*kül at*, σταχτόχρωμο ἄλογο), «Νταριδάκης» (τούρκ. *dari*, *κεχρί*), «Σαρής» (τούρκ. *sari*, κίτρινος), «Σμάλης» (Ἰσμαήλ), «Τσαγαλάς» (*cağla*, τσάγαλο), «Τσαντὲς» (*cadde*, μέγας δρόμος), «Τσουράκης» (*çirak*, μαθητευόμενος).

Ἡ Ἰταλικὴ ἐξἄλλου κατοχὴ ἄφησε τὰ ἐπώνυμα «Μπενέτος» (*benedetto*, εὐλογημένος), «Μπενής», μετὰ τὴν ἴδια ἐτυμολογικὴ ἀρχή, «Σκριβάνος» (*scribano*, γραφέας), «Μουργέζης» (ἰταλ. *borgnese*, ἀστός), μόλο πού ἰταλικὴ κυριαρχία, ὅπως στὰ Δωδεκάνησα, δὲν ὑπῆρξε στοὺς Φόρνους. Τὰ ἐπώνυμα «Βρανάς», «Σκαραμάγκος» καὶ «Φραντζής» θυμίζουν παλιότερα χρόνια. Τὰ «Βαρβατὲς» καὶ «Γεμελᾶς» εἶναι πιθανότατα λατινικῆς καταγωγῆς (πρβ. *μεσν. βαρβᾶτος* (λατ. *barbatus*, λατ. *gemellus*).

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μετὰ τὰ βαφτιστικά: Παράλληλα μετὰ τὰ παρμένα ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ ἑορτολόγιο καὶ κοινὰ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἔχομε τύπους πού

1. Πρβ. Βασ. Σφυρόερα, Κρητικὰ ἐπωνύμια εἰς τὰς Κυκλάδας, Β' Διεθνὲς Κρητολογικὸν Συνέδριον, τόμος Δ' (Ἀθῆναι 1969), σσ. 457-466. Πρβ. ἀκόμη τὸ ἐπώνυμο «Κονδυλάκης».

ἀπαντοῦν, μορφολογικά μόνο κάποτε, στὸ Κυκλαδίτικο ἰδίωμα—'Αργυρώ», «Διασινιώ» (Διονυσία), «Ζαφειρώ», «Ζαχαρώ», «Θεμελίνα», «Καλλιώ», «Κοντιλιώ», «Λουλουδένια», «Μαργώ», «Πηνηλιώ», «Χαριστώ», «Χρυσώ», καὶ «Χρύσω», «Φιλλιώ», «Πουλουδή», ἀλλὰ καὶ ἄλλους, ὅπως «Βενέτος», «Λιβίρα» ('Ελβίρα) ἰταλικῆς προέλευσης, καὶ «Σουλτάνα» καὶ «Μποδός», τούρκικης.

'Απὸ τὴν παράθεση αὐτῆ τῶν Φουρνιώτικων ἐπώνυμων βγαίνουν δυὸ συμπεράσματα: α) ὅτι τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ξενικῆς προέλευσης ἐπώνυμα εἶναι τουρκικά, πράγμα φυσικό, ἀφοῦ τὸ νησί βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν τουρκικὴν ἐξουσία ὡς τὰ 1913· β) ὅτι ἀμέσως μετὰ τὰ τουρκικῆς προέλευσης ἐπώνυμα ἔρχονται τὰ ἔθνικα, πὺ χαραχτηρίζουν τὴ δυσανάλογα μεγάλῃ ποικιλίᾳ προέλευση τῶν κατοίκων του, ἀναλογικὰ μὲ τὸν πληθυσμὸ τοῦ νησιοῦ.

2. Ξένῃς καταγωγῆς τοπωνύμια - Ἑλληνικὰ δεντρωνύμια

Μικρότερα σὲ ἀριθμὸ εἶναι τὰ ξένα τοπωνύμια, πράγμα πὺ δείχνει ὅτι οἱ ξένοι ἔποικοι δὲν ἀσχολήθηκαν συστηματικὰ μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, μὲ τὴν ὑπαιθρο γενικότερα, ὅτι αὐτὴ εἶχε μείνει ἢ ἔπесе ἀργότερα στὰ χέρια τῶν ντόπιων. Ἔτσι, ἀπὸ τὰ 400 περίπου τοπωνύμια πὺ καταγράψαμε στοὺς Φούρνους καὶ στ' ἄλλα γύρω νησιά—ὄλων οἱ κάτοικοι, ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ Ἀγαθονησιοῦ—ἀπαρτίζουν μιὰ μόνον κοινότητα—σημειώσαμε τὰ ἰταλικῆς προέλευσης «Βάλα» (valla), «Φλουρέντζα» (floridezza), «Φουντάνα» (fontana), «Ρίβα» (riva), «Σελλάδα» (sellata), (πρβ. καὶ «Βιγλάρι» (μεσν. βίγλα (λατ. vigilia, γνωστὸ σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας) καὶ τὰ τουρκικά «Καβάκι» (kavak, λεύκη), «Μπαῖλαχτάρη» (bayraktar, σημαιοφόρος), «Ρομανάκια» (orman, δάσος). Καὶ γιὰ νὰ τελειώσουμε μὲ τὰ τοπωνύμια, θὰ προσθέσουμε πὺς ἓνα μεγάλο μέρος ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἑλληνικὰ δεντρωνύμια, ὅπως: οἱ «'Αγρέλες», τὸ «'Αγρελίδι», οἱ «'Απηγανιές», τὸ «'Αχλαδάκι», ἡ «Βαγιώ», ἡ «Δάφνη», οἱ «Δαφνολιές», ὁ «Δρῦς», τὸ «'Ελιδάκι», οἱ «Θυμαριές», ὁ «Κάλαμος», ἡ «Καρυολαγκάδα», τὸ «Καρύδι», οἱ «Καψαλιές», ὁ «Κέντρος», ἡ «Κλαδαριὰ τοῦ Πνιμένου», τὸ «Κλαδαριδὶ», οἱ «Κουμαριές», τὸ «Κούμαρο», τὰ «Κουτσόρεικα», τὸ «Κουτσουράκι», τὸ «Λιόπρινο», ἡ «Μαστιχιά», τὸ «Μερσινάκι», τὸ «Μερσίνι», τὸ «Πιρνάρι», ἡ «Ρεικιά», ἡ «Συκιά», τὸ «Συκίδι», τὰ «Χαρουπίδια», οἱ «Χινοποδιές», τὰ «Κράτσα» (πρβ. τὸ τσακων. «κ'ράτσα», τὸ «χρυσόξυλο»).

3. Ξένῃς καταγωγῆς προσηγορικὰ

Ἄν περάσουμε τώρα ἀπὸ τὰ κυριώνυμα στὰ ξένα προσηγορικά, θὰ βροῦμε

άνάλογο μ' αὐτὰ πλῆθος τουρκικῶν καὶ ἰταλικῶν λέξεων, ἀριθμὸς, δηλαδή, ἄγνωστον ἴσως στὴν ἄλλην Ἑλλάδα ἐκτὸς—γιὰ τὰ ἰταλικά— ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα, μὲν πού σέ μερικὰ ἀπὸ τὰ τελευταῖα αὐτὰ νησιά οἱ Χριστιανοὶ συγκατοικοῦν ἀκόμη καὶ σήμερα μὲ Τούρκους. Καὶ στοὺς Φούρνους ὅμως οἱ σημερινοὶ ἠλικιωμένοι, καθὼς καὶ στὸ Ἄγαθονήσι, ἔζησαν μαζὶ μὲ τοὺς Τούρκους κατοίκους τῶν χωριῶν, πού κατεῖχαν τὰ νησιά, ὡς τὰ 1912.

α) Τουρκικῆς καταγωγῆς λέξεις

Ἀπὸ τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν τουρκικῶν λέξεων σημειώνομε τίς παρακάτω, παρμένες ἀπ' ὅλα τὰ κεφάλαια τῆς ζωῆς, ἀφοῦ σ' ὅλα τὰ κεφάλαια εἶχε εἰσδύσει ἡ τουρκικὴ γλῶσσα.

ἀμπαδιά, χωρὶς κέρατα, ἀντὶ καθαδιά, τουρκ. kabak, φαλακρὸς
 ἀμπάρι, τουρκ. ambar, ἀποθήκη
 ἀινάς, μέρος σκάφης, τουρκ. ayna, καθρέφτης
 ἀμανάθια, τρόφιμα κτλ., τουρκ. emanet, ἐνέχυρο
 ἀνεμοκόρης, ἀχάριστος, τουρκ. namkõr, ἀχάριστος
 ἀραβαῖσι, ἀδικία, τουρκ. reva işi, σωστὴ πράξι (εἰρωνικὰ)
 ἀράφ, τουρκ. raf, ράφι
 ἀσταράκι, μέρος πλοίου, σανιδάκι, τουρκ. astar, φόδρα
 ἀτζαβιά, ἀδικία, τουρκ. azab, βάσανο, τιμωρία
 ἀτζαβιάρης, ἀδικος, τουρκ. azab, ποινὴ βερεμιάρης, ἀνάποδος, τουρκ. verem, φυματικὸς
 γαζώνω, ἀπὸ τὸ γαζί, ἀραβ. kazzy, μεταξωτὸς
 γεμενί, γυναικεῖο φόρεμα ἢ παπούτσια ἀπὸ βακέτα, τουρκ. yemeni
 γιαναστίζω, πλησιάζω τὸ κατὶ στή στεριά, τουρκ. yanaşmak
 γιατάκι, γιατακῶνω, φυλάγομαι, τουρκ. yatak, κρεβάτι, φωλιὰ κλπ.
 γκέμι, χαλινάρι, τουρκ. gem
 ζαϊφιιάζω, ἀρρωστῶ, μετ. ζαϊφιασμένος, τουρκ. zayıf, ἀδύνατος, φιλάσθενος καὶ ρῆμα zayıflamak
 ζάκι, τζάκι, ἐστία, τουρκ. ocak

ζαναμπέτης, ιδιότροπος, τουρκ. cenabet
 ζορλατίζω, πιέζω, τουρκ. zorlamak
 ζουάπι, λογαριασμός, τουρκ. cevap, cevap, ἀπάντηση
 ζουμέρτης, ἀπλοχέρης, τουρκ. cömert, γενναϊόδωρος
 ζουμπάρω, τρυπῶ μὲ τὸ ζουμπά, τουρκ. zimba, τρυπάνι
 καβάκα, ἡ στέγη τοῦ μύλου, τουρκ. kavak, λεύκη, ἀπὸ τὸ εἶδος τοῦ ξύλου πού χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴ στέγη
 καθάδικο, εἶδος σφουγγαριοῦ, τουρκ. kaba, χοντρός
 καζίκι τό, μπόλιασμα μὲ πασσαλίσκο, τουρκ. kazik, πάσσαλος
 καῖμακάμης, τουρκ. kaymakam, ὑποδιοικητῆς
 καπάσι, ψάθινο καπέλο, kafa
 καπλάνι, γίγας, τουρκ. kaplan, τίγρης
 καρσί, ἀπέναντι, τουρκ. karşı
 κατσιρδίζω, γλιτώνω, τουρκ. kaçırmak, φυγαδεύω
 καφαρτή, καφαρτίζω, τουρκ. kahvalti, κολατσιὸ
 κισμέτ, τύχη, τουρκ. kismet
 κουσουρί, ψεγάδι, τουρκ. kusur, σφάλμα
 κουστούκι, ζίγκ ζάγκ, τουρκ. köstek, ἄλυσίδα, ἐμπόδιο
 μαλάς, μυστρί, τουρκ. mala
 μασάτι, ἐργαλεῖο σαγγάρη, τουρκ. masat
 μασούρι, τουρκ. masura
 μπαμπάς, μέρος πλοίου, τουρκ. baba

μπασκά, επιπλέον, τουρκ. başka, ἄλλος
 μπατάρω, ἀναποδογυρίζω, batmak
 μπιρδές, ἀμέσως, τουρκ. birden, ξαφνικά
 μποζάς, σάρπα, τουρκ. bohça
 μπουμπάρι, ὁ γύρος γιὰ τὰ μαλλιά, τουρκ.
 bumar, μεγάλο ἔντερο γιὰ λουκάνικα
 μπουρούκι, μικρὴ γωνιά, τουρκ. buruk,
 στρίψιμο
 νταγιαμάς, δυναμάρι, τουρκ. dayanma,
 ὑποστήριγμα
 ντάμι, κατσαικαριό, τουρκ. dam, στέγη,
 στάβλος
 νταρακλαμάς, μέρος πλοίου, τουρκ. da-
 ralmak, στενεύω
 νταχά, ἀκόμη, daha
 ντουβάρι, τοῖχος, τουρκ. duvar
 ντούζικος, πού ἔχει ἴσιο ἀνάστημα, düz,
 ἴσιος
 ντουρεύω, κάθομαι, τουρκ. durmak
 ὀρμάς, δὲ γίνεται, τουρκ. olmaz, ἀδύνατο
 πεσκίρι, πετσέτα, τουρκ. peşkir
 ποτούρι, βρακί, τουρκ. potur, ἀναξυρίδα
 ραχατεύω, ἡσυχάζω, τουρκ. rahatlamak
 ρεσπέρης, γεωργός, τουρκ. rensper, γεωρ-
 γός
 σαβουρδίζω, ὀρμῶ, τουρκ. savmak, sa-
 vurmak, ἐκσφενδονίζω
 σαλαμέτι, δόξα τῷ Θεῷ, τουρκ. selâmet
 σαρίκι, τρόπος δεσίματος μαντιλιοῦ, τουρκ.
 sarik, τουρμπάνι
 σιζίμι, σκoinί, τουρκ. sicim, σπάγγος

σιρίμι, λουρί, τουρκ. sirim
 σκερώνει (τὸ μελίσι), ἀπὸ τὸ asker,
 στρατιώτης
 σουλουντάνι, ἀπὸ τὸ τουρκ. su, νερό, sulu
 νερούλος
 σουρδίζω, βλέπω, τουρκ. seyirmek
 σουφάς, τουρκ. sofa
 σοφράς, τουρκ. sofrâ
 ταμπάνι, ἀνώγειο, τουρκ. taban, πάτω-
 μα
 ταζέδικο, φρέσκο, τουρκ. taze
 ταχασίμι, τάχα, ἀπὸ τὸ daha, ἀκόμη
 τελάκι, σύρμα, τουρκ. tel+άκι
 τουλουπάνι, τουρκ. tülbent
 τρουβαδάκι, τρουβάς, τουρκ. torba
 τσαλουριάζω, τσαλακῶνω, τουρκ. çala-
 vurak, ἀνακατεύοντας βιαστικά
 τσαπραζολός, ἐργαλεῖο, τουρκ. çapraz,
 ἀγκράφα+κατάλ. -λόγος
 τσιγκέλικα, κυρτά, τουρκ. çengel, ἀγκί-
 στρι, ἀρπάγη
 τσιλίκι, τουρκ. çelik, ἀτσάλι
 τσιμπούκι (τοῦ ἀσταχοῦ), τουρκ. çubuk,
 ραβδί, κλωνάρι
 τσουράπι, τουρκ. çorap
 φουντάνι, νέο δέντρο, τουρκ. fidan
 χαζίρικα, ἔτοιμα, τουρκ. hazır
 χασατούρα, γιαταγάνι, τουρκ. kasatura,
 ξιφολόγη
 χατίλι, ὑπέρθυρο, τουρκ. hatil, ὀριζόντιο
 δοκάρι

β) Ἱταλικῆς καὶ Βενετσιάνικης προέλευσης λέξεις ¹

Ἄπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἰταλικῶν² καὶ λίγων ἄλλων ξένων λέξεων, πού ἀ-
 κουγόνται ἀκόμη καὶ σήμερα στὸ ἰδίωμα, σημειώνομε τὶς παρακάτω. Λεί-
 πουν ἀπ' αὐτὲς πολλὲς λέξεις τοῦ καρνάγιου, τὰ ὀνόματα δηλ. τῶν ἐργαλείων
 καὶ οἱ λοιποὶ ὄροι καὶ φράσεις οἱ σχετικοὶ μὲ τὰ μέρη τοῦ πλοίου καὶ τῆς
 κατασκευῆς του. Ἐνα πολὺ μεγάλο ποσοστὸ ἀπ' αὐτὲς εἶναι ἰταλικές.

1. Ἄπὸ τοὺς Ἱταλικούς ναυτικούς ὄρους ἀναφέρεται ἐδῶ ἓνα μόνο μέρος.

2. Εὐχαριστῶ κι ἀπὸ δῶ τὸ συνάδελφο κ. Α. Καραναστάση πού βοήθησε στὴν ταύτιση
 τῶν ἰταλικῶν λέξεων μὲ τοὺς Φουρνιώτικους τύπους.

- άγιούτο, κουράγιο, aiuto
 άιτάντης, aiutante
 άλέγρος, σβέλτος, allegro
 άλτάρω, alzare
 άλτο και άρτο, alto, ψηλό
 άλτσα, alza, προστ. του alzare
 άμολάρω (τά ζώα), mollare
 άμπάσο, χαμηλά, a basso. Άμπασομούδα
 περισσότερη μούδα, χαμηλότερα, έπομέ-
 νως, τά πανιά
 άντένα (μύλου), ένετ. antenna
 άξαμο, μέτρο, λατιν. examen
 άρμπουρο, ένετ. alboro
 άρέτα, μέρος πλοίου, ένετ. areta, μικρό
 άλώνι
 άτρου πάντο, διαμπερώς, altra banda
 βάιλας, άρχοντας, κυβερνήτης, bailo
 βαλίτζω, προσέχω, έπιτηρώ. Άπό τó
 ούσ. βάιλας, ιταλ. bailo. Βλ. *Ίστορ.*
Λεξ. στή λ.
 βάντζο, σκάρα πλοίου, baggio, ύπο-
 στήριγμα
 βαντζώνω, βάζω τó πλοίο στή σκάρα.
 Βλ. βάντζο.
 βελάγιο, σύνολο διχτυών, πιθανώς ballac-
 cia
 βελέζα, ούγγρ. vellecze, άπό τήν ισπαν.
 πόλη Valencia. Βλ. *Ίστορ. Λεξ.* στή λ.
 Βενέτο, όν. γυναικείο, ιταλ. veneto
 βερβελιά ή, κοπριά κατσικιού. Άπό τó
 λατιν. vervella
 βερίνα ή, ή παραστριμμένη κλωστή, verina
 βιάζο (ένα βιάζο=μιά φορά), viaggio
 βίρα, βιράρω, vira, προστ. του virare
 βιτσίλα, όρνιο, λατ. albicilla. Βλ. *Ίστ.*
Λεξ. στή λ.
 βούργια, δερμάτινο σακκούλι, λατ. bulga
 γάζος, γάντζος, ένετ. ganzo
 γαλιφης, ζαβολιάρης, gaglioffo, και γα-
 νουφιάρης, ζαβολιάρης
 γραδιάζει, πέφτει ó καιρός, gradare
 γρίλος, grillo
 γρίπη, γαλλ. grippe
 δεσπέτιχο, άμφίβολο, dispettoso, dis-
 petto
 ζαβέτα, βίδα με παξιμάδι, chiavetta
 ζάπα, τσάπα, zappa
 ζάρα, πιθάρι, ένετ. zara, βάζο, γούβα
 καβαντζάρω, avanzare, με παρετυμολο-
 γία προς τó κάβος
 καβίλια, σιδερένιος λοστός, caviglia,
 σφήνα
 καδένα, άλυσίδα, ένετ. cadena
 καδινέλα, μέρος πλοίου, ένετ. caenela
 κακοσορτισμένος, άδύνατος, κακός+sorte,
 τύχη
 καλάρει, κάνει νερά (ή βάρκα), calare
 κάλμα, ήσυχία, νηνεμία, calma
 καουτζά, άνδραγαθία, ένετ. causá
 καρίνα, ή τρόπιδα του πλοίου, carena
 καρινάγιο, τó ναυπηγείο, carenaggio
 καρδιάζει, προφυλάσσει άπό άέρα, ga-
 rantire; Και καρδιά, τó ύπήνεμο
 καραντί, ύπήνεμο, ρ. garantire
 κασουνί, κιβώτιο, cassone
 καστανιόλα, μέρος του πλοίου, ένετ. ca-
 stagnola
 Καστέλα, τοπων. castella
 καστιάρω, κάνω κουράγιο, castigare
 κατσάδα, κατσαδιάζω, έπιπληξη, έπι-
 πλήττω, cacciata
 κογιονάρω, πειράζω, κοροϊδεύω, coglio-
 nare
 κολιά, -ακά, συνεταιρισμός, συναιτερικά,
 colleganza
 κολιάζω, συνεταιρίζομαι, collegare
 κόντρα, αντίθετα, contra
 κόρνο, κέρατο, corno
 κοστάκι, μέρος πλοίου, costa (=πλευρά)
 +-άκι;
 κοστάνι, ή κουβέρτα πλοίου, costa
 κουμπάσο, διαβήτης, compasso
 κουπαστάρει, κουπαστή+are: γέρνει τó
 πλοίο στα πλάγια, στην κουπαστή.
 κουσελεύω, κουτσομπολεύω, άπό τó
 κουσέλι, consilio
 κουσέλι, κουτσομπολιό, consilio
 κουσουμάρω, συνηθίζω, costumare
 λαζονώ, λαχταρώ, lozzonare, χειρονομώ
 λαμπαδόρος, αυτός που κρατεί λαμπάδα,
 στο ψάρεμα, ένετ. lampadore
 λάντζος, λοξός, lazzo
 λασκάρω, χαλαρώνω, ένετ. lascar
 λατσόνες, κάθε καρυδιάς καρύδι, lazzo

λεβάρω, τραβῶ, σηκώνω, levare	μποῦστο, busto
λεποσέρνω, ξεσκάζω, riposare	μπρατσόλι, ένετ. braccio
λιμπρέτο, έλεύθερο, liberto	μπροκάδα, δῶρο, ένετ. brocado
λουσέρνα, λάμπα, lucerna	νεμπλίζω, άβγατῶ, riempire
μαϊνάρω, χαλαρώνω ιστία, ένετ. mainar,	νέτα, netto. Στὰ νέτα, στο ίσιωμα.
ιταλ. ammainare	νετάρω, καθαρίζω τὸ παραγάδι, nettare
μαϊστράλι, βορειοδυτικός άνεμος, mai-	νόβιτα, είδηση, novità
strale	ντούκια, τύλιγμα, περιφορά, ένετ. duchia,
μαλαστούπα, mala stoppa, στουπί βου-	οί κουλοῦρες τοῦ σκοινιοῦ
τηγμένο σέ πετρέλαιο γιά φωτισμό στο	ντρισάρω, στρέφω, κατευθύνω, drizzare
ψάρεμα με γρι-γρι	ὄρτσα, ὄρτσάρω, orza, orzar
μανέλα, λαστός, manovella	πάγκος, banco
μανταλιό, γαλλ. mentaillon, medaglio-	παλάγκο, palanca
ne	παλαμάρι, -ίζω, palamaro (έλλ. παλάμη,
μαντατεύω, προδίδω(μαντάτο	τουρκ. palamar)
μαντάτο, νέο, είδηση, μεσν. μαντᾶτον,	παραπέτο, ένετ. parapeto
(λατ. mandatum	περκατσάρω, προσπαθῶ, ένετ. precazzare,
μάσκα, τὸ δεξιά κι άριστερά τῆς πλώρης	ένθαρρύνω
μέρος τοῦ πλοίου, masca	πίκα, πείσμα, picca, αίχμη
μασκάδα, επίρρ., ὁ καιρὸς από τὸ μέρος	πίκι, άντένα, picca, αίχμη
τῆς μάσκας, mascata	πίντα, pinta, ξύλο στην άκρη τῆς άγκυρας
μάτσα, λαβή διχτυοῦ, mazza	πουντέλι (καϊκιοῦ), στύλος, ένετ. pontil,
ματσόλα, σφυρί, ένετ. mazzola	μακρὸ σανίδι γιά κατασκευή γέφυρας
μεζούρα, μέτρο, misura	πόστες, οί 6 μεσαῖοι σκαρμοί, posta
μεσάλι, τραπέζι, μεσν. μεσάλιον(λατ.	πραγκό, σαλαγκιά, ένετ. branco, τὸ χαλι
mensalium	τοῦ καμακιοῦ
μετόνι, 40-60 ὀργιές δίχτυ, γαλλ. bidon;	προκόνια (τοῦ τσαγκάρη), ένετ. brocôn
μόδουλο (ματιοῦ)=μέγεθος, μέτρο γιά	ράντα, είδος ιστίου, ένετ. randa
πλέξιμο διχτυοῦ, modulo	ρεζιγάρω, ριψοκινδυνεύω, ένετ. risegâr
μόλα, μολάω, ανοίγω, αφήνω, mollare	ρεκουπεράρω, τακτοποιῶ, recuperare
μοντάρω, ὀρμῶ, montare, άνεβαίνω	ρεφέντα, τὰ χρεωστούμενα, referento
μο(υ)νταριστή (τανάλια), ρῆμ. mondare	σαλαμάστρα (κουπιοῦ), salmastra
μόρσο, έργαλειὸ ξυλουργοῦ, morso	σάουλα, τριχιά, σκοινί, sagola
μούδα, μουδέρω, μικραίνω τὴν έπιφάνεια	σαρδούνια, δίχτυα, sartone
τοῦ πανιοῦ, mondare	σεντίνα, τὸ μέρος ὅπου μαζεῦνται τὰ
μικιούνι, πικούνι, piccone	νερά τοῦ σκάφους, sentina
μπόζι, -άρισμα, ένετ. pogiar. Κατὰ τὸ	σεράδα, πλεξάνα κρεμμυδιῶν ἢ σκόρδων,
N. Ἄνδριώτη, Ἔτυμολ. Λεξ., από τὸ	schierata
τουρκ. bocalamak, κουνιέμαι	σέσουλα, είδος μικροῦ φτυαριοῦ, sessola
μπονάτσα, γαλήνη, bonaccia	σία, κράτει, ένετ. scia
μπορσί, γυν. σακάκι, polka, πολωνικὸς	σιάρω, κρατῶ, ένετ. sciar
χορὸς	σινιαρίζομαι, περιποιοῦμαι τὸν έαυτό μου,
μπότης, είδος βάρκας, botte	ένετ. segnare, τακτοποιῶ
μποτίνι, είδος παπουτσιοῦ, bottino	σκαλιέρα, scala
μπουκάρω, γεμίζω, boccare	σκάτσα, ἡ βάση τοῦ άρμπουρου, scassa
μπούμα, είδος πανιοῦ, boma	σκότα, είδος ιστίου, scotta
μπούνια, -ρισμένο, bugna	σοάζα, πλάκα ποῦ έξέχει από τὸ δῶμα

σπιτιού, ένετ. soaza
 σοφράνο, έκει πού χτυπάει ή θάλασσα, sovranò
 σοφρανικό, βλ. σοφράνο
 σοφρεντζάρω, βλ. σοφράνο
 σταβέντι, ύπήνεμο, ένετ. sotto vento
 στάγκα, κορτομίρι, μοχλός για τó κλείσιμο τῆς πόρτας, stanga
 στανιάρει ή βάρκα, σφίγγει, stagnare
 στέκα, έργαλειό του τσαγκάρη, steca
 στέλα, μέρος καϊκιού, ένετ. stela, κομμάτι ξύλου
 στελάδο, πλατύ, stellato
 στομάρα, stoccare
 στουπαρόλι, έργαλειό τσαγκάρη, stoppa
 στράδα, ή πλεξάνα κρεμμυδιών, strada
 στραλι, λεπτό σκοινί μύλου, straglio
 στραποντάρω, συναντώ, appuntare ή straportare
 τάκος, ένετ. tacco, χοντρό πελεκημένο ξύλο
 ταρταμέντα, τά, τó φιλοδώρημα, tratta-

mento
 τεζάρω, τεντώνω, tesare
 τζαβέτα, είδος καρφιού, ένετ. giavetta, καρφι
 τουρέλο, μέρος βάρκας, ένετ. torelò, σανίδι τῆς πλώρης
 τράβα, ξύλο, trave, δοκάρι
 τρούμπα, trombà
 φαλτσέτα, falcetto
 φαούτης, σανίδι, fagotto
 φάρσα και -ο, σανίδι, farsa
 φασίνα, χαλκάς, ένετ. fascina, ιταλ. fassina
 φιδαρεύομαι, έμπιστεύομαι, ήσυχάζω, fidare
 φλόκος, μεσν. φλόκκος, flocco
 φόρμα, μέρος σκάφης, forma
 Φουντάνα ή, τοπων., fontana
 φουντάρω, ρίχνω τῆν άγκυρα, fondare
 φραγκαρόλα, άλιευτικό έργαλειό, brancherella
 φουστακιά, φουστάνι, γυναικειό φόρεμα, fusta, fusto

Β'. ΦΩΝΗΤΙΚΗ

4. Παθήσεις τῶν φωνηέντων

α) Ἀνάπτυξη φωνηέντων

α) Ἀνάπτυξη προθετικοῦ ¹ α, από συνεφορά με προηγούμενη λέξη που τελειώνει σε -α, ή γι' άλλους λόγους: βοσυκιά)«άβοσυκιά»², βρουωνιά)«άβρουωνιά», ζοχός)«άτζοχας», ζοχι)«άτζόχι» ή «άτσόχι», κονυζιά)«άκονυζιά», μαλακό)«άμαλακό», με επίδραση του άμάλαγος, μασχάλη)«άμασχάλη», ιταλ. molare)«άμολάρω», τουρκ. namkör, άχάριστος)«άνεμοικιόρης», από παρασυχετισμό προς τó άνεμος, νεράιδα)«άνεράδα», νύχι)«άνύχι», ξυπόλητος) «άξεπόλητος», με επίδραση και του άνυπόδυτος, πήγανο)«άπήγανος», και τοπν. «Ἄπηγανιές» (θηλ.), πιτύκι)«άπίτυκας», πλοκάμι)«άπλοκάμι», με παρετυμολογία από τó κλαμός-άποκλαμός ή τó ρ. άπλώνω, έρείκι)ρείκι)«άρείκι»,

1. Πρβ. Καρνασάση, Κῶς, 32: δρῦς)«Ἄδρῦς» κτλ., Παντελίδη, 21, Καρνασάση, Αστυπάλ., 110 κ.έ.

2. Πρβ. τó τσακων. «άβόσουκο» (τό).

δρίγανον)ρίγανη) «ἀρίγανη», στέγη)«ἀστέι», με τὸ γένος οὐδέτερο κατὰ τὸ σπίτι, ἢ κατὰ τὸ βυζ. στέγος, σφεντόνα)«ἀσφεντόνα», τσουκνίδα)«ἀτσίκνου-δας», με τὸ γένος κατὰ τὸ φλόμος ἢ με ἔννοια μεγεθυντική, ὅπως καὶ τὸ «ἀτζο-χας» ἢ «ἄτσοχας» καὶ τὸ «ἀπίτυκας», χελωνάκι)«ἀχελωνάκι», εἶδος ψαριοῦ, ψηλὸς)«ἀψελός»¹.

β) Ἐνάπτυξη εὐφωνικοῦ ε ἀνάμεσα σὲ σύμφωνα, στὸ τελικὸ δηλ. τῆς προηγούμενης καὶ στὸ ἀρκτικὸ τῆς ἐπόμενης λέξης, μόνο ὅταν συμπεριφέρονται, ποὺ δὲν ἀνήκει δηλ. ὀργανικὰ σὲ καμιά ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς λέξεις²: νὰ τὶς ρίξει)«νὰ τὶς -ε-ρίξει», νὰ τὶς πάρει)«νὰ τὶς -ε-πάρει»³.

γ) Ἐνάπτυξη παρενεθικοῦ α: ν' ἀποχλιάνει) ν' ἀποχλάνει)«ν' ἀπολαχάνει», ἀπὸ παρενσυχ. πρὸς τὸ λαχάινω.

δ) Ἐνάπτυξη εὐφωνικοῦ (ι) ἀνάμεσα σὲ σύμφωνα: Πάτμος-Πατμιώτης)«Πάτινος»⁴ -«Πατινώτης», φτύνω)φτυῶ)φτυῶ)«πιτῶ», «νὰ πιτύσω», οὐσ. «τὸ πίτυμα», φτύμα.

β) Τροπὲς φωνηέντων

α) α)ε κοντὰ σὲ ὑγρά καὶ ἔρρινα ἢ ἀναλογικά: ἀνάκατο)ἀνέκατο, κατὰ τὸν ἄορ. «ἀνεκάτωσα», ἐναντιῶνω)«νεντιῶνω», ἐξοργίζω, ἀνέμισε)«ἐνέμισε», ἐμεγάλωσε, κατὰ τοὺς ἄορ. σὲ ἐ-, ἀνάπλευρα)«ἀνέπλευρα», ἀντίθετα πρὸς τὸν ἄνεμο, ἐξανεμίζω)«ζενεμίζω», κατὰ τοὺς ἄορ. σὲ ξε-, ἀποσπείραμε)«ἐποσπείραμε», κατὰ τοὺς ἄορ. σὲ ἐ- με συλλαβικὴν αὐξηση, ἀνασέρνω)«νεσέρω»⁵, βάζω κάτι στὸ νερό, ξάφρισμα)«ξέφρισμα», σάν ἀπὸ ἄορ. σὲ ξε-, λάμνω)«λέμνω», ἀρμέγομε)«ἐρμέμε», κατὰ τὸν παρατ. ἢ ἄοριστο, χράμια)«χρέμια» (τουρκ. iham)⁶, ἀναγριεμένος)«νεγριωμένος».

β) Ἐνομοιωτικὴ α)ο, κοντὰ στὰ ὑγρά καὶ τὰ ἔρρινα: τσαλαπετεινός) «τσαλοπετεινός», σαμαμίθι)«σαμομίθι», τό, στέγαση)«στέωση», ἴσως ἀπὸ ἀμάρτ. ρ. στεγῶνω, βαθρακός)«βροθακός»⁷.

γ) α)ια: ἔτριβα)«ἔτριβια», κατὰ τὸ ἐπιανα, οὔλα)«γούλια», σάν ἀπὸ ἐν. οὔλι, πικρά)«πικριά», κατὰ τὸ οὔδ. σὲ -ι: παχιά, τραχιά κτλ.

1. Πρβ. τὰ Ἰκαριώτικα ἀκόνυζα, ἀθρύμβα, ἀχαλάστρα, Χατζιδάκη, *MNE* I, 81-82, 234, II 400.

2. Βλ. Ἀνδριώτη, *Λιβίσι*, 19.

3. Πρβ. Καραναστάση, *Κῶς*, 33: «στὴν -ε-φτέρναν», σ. 49: «ἐν-ε-ψάλ-λει». Βλ. καὶ Ἀνδριώτη, *Λιβίσι*, 19.

4. Πρβ. Χατζιδάκη, *Λεξικογρ.* Ἀρχ. *MNE*, παράρτ. Ἀθηνᾶ 29 (1917) 3.

5. Βλ. Χατζιδάκη, *MNE* I, 35, 250, Καραναστάση, *Κῶς*, 27, Παντελίδη, 13.

6. Πρβ. Καραναστάση, *Κῶς*, 33: ἄφτω)«ἔφτω», αὐτὸς)«ἔφτός».

7. Πρβ. Καραναστάση, ὁ.π., 26 καὶ 32: «βοθρακός». Βλ. καὶ Παντελίδη, 12-13, Χατζιδάκη, *MNE* II, 399 κ.έ.

δ) Ἐναλογικὴ α)ι: μωρανάψητος)«μωρανήψητος», μισοψημένος, κατὰ τὸν ἀόρ. ἤψησα, ὕστερα)«ὕστερι», κατὰ τὰ αὔριο, βράδυ, πρί(ν) ¹.

ε) α)ου: βαρομάσταρη)«βαρομούσταρη», ἀπὸ παρασυσχετισμὸ ἴσως πρὸς τὸ μουστάκι ².

στ) ε)α, σὲ συνεκφορά, ἀπὸ ἀφομοίωση κτλ.: ἀγριοπεταλίδα)«ἀγριοπαταλίδα», ἐλεδώνη)«ἀλιδώνα», εἶδος χταποδιοῦ, ἐλαφρώνει)«ἀλαφρώνει», ἐλελιφασκιά)«ἀλιφασκιά», ἐνάμισι)«ἀνάμισι»-«ἀναμισιάρικο», ἐποχή)«ἀποχή», ξεβουλὰς (μου, σου, του...)»«ζάβουλὰς» (μου, σου, του...), χωρὶς τὴ βουλή, τὴν ἐντολὴ (μου, σου, του...), ἐρμάρι)«ἀρμάρι», ἐχῖνος)«ἀχινός», «ἀχινόποδας», λεκάνη, λεκανίδα)«λακάνη», «λακανίδα» ³, λιμενάρχη)«λιμανάρχη», κατὰ τὸ λιμάνι, τουρκ. liman(λιμὴν, μενταγιόν)«μανταλιό», κατὰ τὸ μαντὸ ἢ μαντίλι.

ζ) ε)ο: πεζόβολο)«μποζόβολο», ἐρινεὸς)«ὄρνια», ἐχτρὸς)«ὄχτρὸς», ἔργος)«ὄργος» ⁴.

η) ε)ι κοντὰ στὰ ὑγρά καὶ τὰ ἔρρινα: μὲ)«μῖ», χελιδόνα)«χιλιδόνα», τοῦ ἀλευρόμυλου, Τρικεριώτης)«Τρικιριώτης» ⁵, ἴσως κατὰ τὸ βόρειο ἰδίωμα αὐτό.

θ) ι)α: ὑπόχη)«ἀπόχη», «ἀποχιάρικο»(ψάρι) ⁶, ποῦ πιάνεται μὲ τὴν ἀπόχη.

ι) (ι)ου)ιου: φιντάνι (τουρκ. fidan))«φουντάνι», ἀπὸ παρετυμολογία ἴσως πρὸς τὸ φούντα, (μὲ ἀφομοίωση) σκουλήκι)«σκουλούκι». Στὰ παραδείγματα «κιούρτος» (κύρτος), «κλουμπῶ» (κολυμπῶ), «προυμουτισμένος» (προυμισμένος), «σουριμαθιά» (σφυριγματιά), «Χουρσομπλιά» (Χρυσομηλιά) ἔχουμε διατήρηση τῆς προφορᾶς τοῦ ἀρχαίου καὶ μεταγενεστέρου υ ὡς ι/ῖ ⁷.

ια) (ι)ο: χυλόπιτα)«χολόπιτα», κατὰ τὸ χολή.

ιβ) ἄττου ο)ε: ὀψὲ)«ἐψές», κατὰ τὸ ἐχτές, ἀντίδρο)«ἀντίδρο» ⁸.

ιγ) ο)ι: μονομιᾶς)«μονιμιᾶς», μονόπαντα)«μονίπαντα», μὲ ἐπίδραση τοῦ θηλ. μονή, φέτος)«φέτι», κατὰ τὸ πέρ(υ)σι.

ιδ) (ο)ου, στένωση, κυρίως κοντὰ στὰ χειλικὰ καὶ ὑγρά: βόδια)«βούδια», γώπα-γωπι-γωπόδιχτο)«γούπα», «γουπί», «γουπόδιχτο», κασόνι)«κασούνι», κροκόδειλος)«κορκούδιαλος», εἶδος σαύρας, κορόμηλο)«κουρούβλο»,

1. Πρβ. Καραναστάση, ὅ.π., 27: «Μιγδαληνή», «μιστάρι» (μαστάρι).

2. Πρβ. Καραναστάση, ὅ.π., 26: μαστάρι)«μουστάρι».

3. Παρετυμ. ἀπὸ τὸ λάκκος. Βλ. Χατζιδάκη, *MNE* II, 401, Καραναστάση, *Κῶς*, 34.

4. Πρβ. Καραναστάση, *Κῶς*, 27, Παντελίδη 17, 23.

5. Πρβ. Καραναστάση, ὅ.π., 28, Παντελίδη 14.

6. Πρβ. Καραναστάση, ὅ.π., 35: ἀπομονή.

7. Πρβ. Χατζιδάκη, *MNE* II, 414 γιὰ τὰ Ἰκαριώτικα «πουγκέφαλα»(ἐπικέφαλα, «σουρίζω»(σφυρίζω, Καραναστάση, *Κῶς*, 28: «κουλουμπῶ», «μουλ-λῶς»(μυλός, «μθρου-μουθίζ-ζω», «Χρυσός», Παντελίδη 15.

8. Πρβ. Καραναστάση, ὅ.π., 27: «ἀντίδρο», «προσερινός»(προσωρινός.

κορομηλιά)«κουρουβλιά», σωληνάκι)«σουληνάκι», Μαρώ)«Μαρού», Φλορή) «Φλουρή», Ἀλωνάκι)«Ἀλουνάκι», τοπωνύμιο, πάππος)«πάππους»¹, σήκω) «σήκου», πῶμα)«ποῦμα», κωνί)«κουνί», Φλορέντζα)«Φλουρέντζα»², τοπωνύμιο.

ιε) οἱ (διφθόγγου)ου: βοθηῶ)«βουθῶ», βοήθησέ με)«βούθησέ μου», βόδια) «βούδια»³.

στ) ο)ιο: ζωτροφή)«ζιοτροφή», κατὰ τὸ ζιῶ, παρὰ τὸ ζῶ.

ιστ) ο)α κοντά στά ὑγρά καὶ τὰ ἔρρινα: ὀνόμαση)«ἀνόμαση», δύναμη, ἀπὸ συνεκφορά, ἄρμωστής)«ἀρμαστής», ἀρραβωνιαστικός, θηλ. «ἀρμαστή», ὄμφαλός)«ἀφαλός», ὑποκρ. ἀφάλι), ὀρτύκι)«ἀρτύκι»⁴, ἀπὸ συνεκφορά.

ιζ) ἄτνου ἢ τονισμένου ου)ο: βούτυρο)«βότυρο»⁵, οὐρά)«ὄρα», οὐριδάκι) «ὀριδάκι», ἴσως ἀπὸ ψευδῆ ἀποκατάσταση.

ιη) ου)ιου: κουμνι-κούμνα)«κιούμνα», κατὰ τὸ κιούπι.

ιθ) (ι)ε: ἀνυφαντοῦ)«ἀνεφαντοῦ», ὑφάντρια, προφανῶς ἀπὸ παρτ. ἔφανα, δισάκι)«δεσάκι», μὲ παρετυμ. πρὸς τὸ δένω, μαντιλίδα)«μαντελίδα», εἶδος χόρτου, μὲ διατήρηση ἴσως τῆς ἀρχικῆς ξένης προφορᾶς mantela, στειλιάρι) «στελάρι», πυροφάνι)«περιφάνι», μὲ παρετυμ. πρὸς τὸ περήφανος⁶ ἢ τὸ περιγιάλι. Στίς περιπτώσεις «ἐλληνικά» (ἐλληνικά), «μερι» (μηρί), «μερμήγκι» (μυρμήγκι), «σκάλεθρο» (σκάληθρο) διατηρήθηκε πιθανότατα ἡ ἀρχαία προφορὰ τοῦ η ὡς [e].

γ) Ἀφαίρεση ἀρκτικῶν φωνηέντων

α) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρκτικοῦ α, ἀπὸ ἀνομοίωση, κακὸ συλλαβισμό κτλ.: «βιτσί-λα)«aquicilla, ὄρνιο, ἀγκιστρῶν)«᾿γκιστρῶν», ἀγοράζω)«᾿γοράζω», ἀδειάζω)«᾿δειάζω»⁷, ἀκλουθῶ)«᾿κλουθῶ», ἀκουμπῶ) «᾿κουμπῶ»⁸, τὴν ἀλλάξανε)

1. Βλ. Χατζιδάκη, ὁ.π., 437: «κατ' ἀρχαῖον τρόπον».

2. Πρβ. Καραναστάση, ὁ.π., 27: «Ἀστρουπαλίτης». «λουβί», «μουχλί». Πρβ. τὰ Ἰκαριώτικα «σκουλόπετρα», «δοκάρια», «ζούφικος», «σκούληκας», «πουκάριν», Χατζιδάκη, *MNE* II, 413.

3. Βλ. Χατζιδάκη, ὁ.π., 415, *Θανατικὸ τῆς Ρόδου*, στ. 297.

4. Βλ. Χατζιδάκη, ὁ.π., 399. Στὴν Ἰκαρία: ἀφφάλι), «ἀμάδα», «ἀρτύκια», «ἄχεντρα», «χόβαλη», «ἀρμιδιά», κλωστή, «στεναχωροῦμαι». Καὶ Καραναστάση, *Κῶς*, 27, 33, 34. Τοῦ ἴδιου Ἀστιπάλ., 111, Παντελίδη, 17.

5. Βλ. Χατζιδάκη, ὁ.π., 411.

6. Βλ. τὰ Ἰκαριώτικα «περιφάνι», «στεμόνι», κατὰ τὸ στένω, Χατζιδάκης, ὁ.π., 407. Βλ. καὶ Καραναστάση, *Κῶς*, 28, 35, Παντελίδη, 14, 18.

7. Πρβ. Ἀνδριώτη, *Λιβίσι*, 33.

8. Κατὰ τὸ ἐπήδησα-πηδῶ, ἔχομε καὶ ἐκούμπωσα-κουμπῶ. Πρβ. Καραναστάση, *Κῶς*, 30.

«τὴ ἄλλὰξαν», ἀλατίζω) «λατίζω», ἀλέθω) «λέθω», ἀλείβω) «λείβω», ἀλωνίζω) «λωνίζω», ἀναγριεμένος) «νεγριωμένος,» ἀνεμίζω) «νεμίζω», μεγαλώνω, ἀνιστορεύω) «νιστορεύω», ἀναζητῶ, ἀνταμώνω) «νταμώνω», ἀπαγκιάζω) «παγκιάζω», ἀπὸ) «πό» ἢ «πού», ἀπογεμίζω) «πογιομίζω», νὰ ἀποδιαστοῦμε) «νὰ ἴποδιαστοῦμε» (τὸ νῆμα), ἐνεστ. «ποδιάζομαι», ἀποθαίνω) «ποθαίνω, παρὰ τὸ κοινὸ πεθαίνω, ἀπομένω) «πομένω», «πόμεινα», ἀποσπερίζω) «ποσπερίζω», περνῶ τὴ βραδιά μου, ἀποσταυρώνω) «ποσταυρώνω», ἀπόχη) «πόχη», «μὲ τὴν πόχη τὰ πιάνομε», ἀργῶ, πρτ. «ῤοῦσα, πού ῤοῦσανε νὰ ῤθουν», ἀρμέγω) «ρμέω,» ἀλλὰ καὶ «ἀρμέμε», ἀρμέγομε, «ῤμεοθήκη», τὸ μέρος ὅπου τοποθετεῖται ὁ «ῤμεός», ἀλλὰ καὶ «ἀρμέης, ὁ πόρος», ἡ πόρτα, ὅπου στέκεται αὐτὸς πού ἀρμέγει, «σκερώνει τὸ μελίσι», ἀποκτάει πλῆθος, ἀφήνω) «φῆνω», «δὲν τὴ φῆνουν νὰ κάνει δουλειά», ἀχινοπόδι) «χινοπόδι»¹.

β) Ἐφαίρεση τοῦ ἀρκτικοῦ ε: ἐσώπορο) «σώπορο», ἐκατὸ) «κατό», ἐπιτίμιο) «πιτίμιο», ἐναντιώνω) «νεντιώνω», ἐξοργίζω, ἐξώχασκο) «ξώχασκο», λοξό, εὔχομαι) «φχιοῦμαι», πρτ. «φχιούμουνα», ἐθυμούμουν) «θυμούμουνταν»², ἐθάρρηνα) «θάρρηνα», ἐξωκλήσι) «ξωκλήσι», ἐλαφιασμένος) «λαφιασμένος».

γ) Ἐφαίρεση τοῦ ἀρκτικοῦ ι: ἰγδίον) «γδί», ὑνί) «νί, ἰξόβεργα) «ξόβεργα», ὑποδαυλίζω) «ποδαυλίζω», ὑπουργός) «πουργός», ὑπουργεύω) «πουργεύω»³, βοηθῶ, ὑφάδι) «φάδι».

δ) Ἐφαίρεση τοῦ ἀρκτικοῦ ο: ὀρέγομαι) «ρέγομαι»⁴.

δ) Πτώση φωνηέντων μέσα ἀπὸ τὴ λέξη

α) Πτώση τοῦ ο: ἐξακολούθι) «ξაკ'λούθι», τὸ ὕστερο.

β) Πτώση τοῦ ου: γουδί) «γ'δί», γουδόχερο) «γ'δόχερο», νὰ κολυμπήσομε) «νὰ κ'λουμπήσομε», κουνιάζω) «κ'νιάζω», ὠριμάζω.

γ) Πτώση τοῦ ι: κορυφή) «κορ'φή», περιπατῶ) «περ'πατῶ», νεράιδα) «ἀνεράδα».

ε) Ἄλλες παθήσεις φωνηέντων

α) α+ο=ά: ἀνθρωποφάγος) «ἀνθρωποφάς», μελισσοφάγος) «μελισσοφάς»,

1. Πρβ. τὰ Ἰκαριώτικα «νεστενάζω», «ξόνιν» κτλ., Χατζιδάκη, *MNE* II, 401.

2. Πρβ. Χατζιδάκη, *MNE* I, 249.

3. Πρβ. Χατζιδάκη, *MNE* II, 407 γιὰ τὰ Ἰκαριώτικα, Καραναστάση, *Κῶς*, 28, 32.

4. Πρβ. Καραναστάση, *Κῶς*, 31: «λύθ-θι», «ρόβι», «ρόψιχο» (ὀρόψιχο, «ψές».

ξυλοφάγος)«ξυλοφάς»¹, μετά τὴν ἀποβολὴ τοῦ μεσοφωνηεντικοῦ γ: ἀνθρωποφάγος)-φάος)-φάς κτλ.

β) ε+ο=ο: Θεολογοῦς)Θεολοοῦς)«Θολοοῦς».

γ) ε+ο=έ: πλέκομε)πλέγομε)πλέομε)«πλέμε».

δ) ό+ο=ό: μιταρολόγος)μιταρολόος)«μιταρολόος», παρὰ τὸ «μιταρολόος», «ἀνεμολός», «ποντικολός», εἶδος φιδιοῦ, «τσαπραζολός». Πρβ. ά+ο=ά.

ε) ἀπουράνωση πρὶν ἀπὸ σ, ζ: ζωσιά)«ζωσά», νησιά)«νησά», κρασιά)«κρασά», φορεσιά)«φορεσά», κονυζιά)«ἀκουυζιά», βυζιά)«βυζά»².

στ) (ι)για: κροκόδειλος)«κουρκοῦδιαλος», κατὰ τὸ «διάλος»(διάβολος.

ζ) Πτώση ἄτονου φωνήεντος μετά τὴ μεσοφωνηεντική πτώση τοῦ γ: ἀνοίγω)ἀνοίω)«ἀνοί'», λέγω)λέω)«λέ'», τοῦ λόγου του) τοῦ λόου του)«τοῦ λό' του».

5. Παθήσεις τῶν συμφώνων

α) Ἀνάπτυξη συμφώνων

α) β: πλέει)«πλέβει», κατὰ τὰ λοιπὰ σὲ -βω: κλέβω, μαζεύω, μαγεύω κτλ.

β) γ: προθετικοῦ, γιὰ λόγους εὐφωνίας³: οὔλα)«γούλια». Μέσα στὴ λέξη: «ἀγέρας», εὐοδώνω)βοδώνω)«βγοδώνω»⁴. Σὲ ρήματα ποῦ στὴν κοινὴ λήγουν σὲ -εῖω⁵ καὶ -βω: «γυρεύγω», «δουλεύγω», «κουρεύγω», «κουσουλεύγω», κουτσομπολεύω, «μαερεύγω», «μαζεύγω», «μαντατεύγω», «νιστορεύγω», ἀναζητῶ, «χαδεύγω», «χορεύγω». Ἔτσι καὶ «τρίβγω» καὶ «στρίβγω».

γ) λ: φασκομηλιά)«φλασκομηλιά», μὲ παρετυμολογία πρὸς τὸ φλασκί, κουκουβάβα)«κουκουβάβλα», κουκουβάγια.

Ἐναλλαγὴ λ καὶ ρ: δαυλί)«δαυρί», καλτσοδέτης)«καρτσοδέτης», κόλφος)«κόρφος», καφαλτί)«καφαρτί», πρόγευμα, τουρκ. kahvaltı, ρόγα-ρογαλίδι)«λο(γ)αρίδι», εἶδος ἀράχνης, μπαϊραχτάρης)«μπαῖλαχτάρης», ἀπὸ τὸ τουρκ. bayraktar, περιστεριώνας)«πελιστεριώνας», φιλοκαλιά)φλοκαλιά) «φροκαλιά»⁶, Χάλλη-Χαλκιώτης)«Χάρκη»-«Χαρκιώτης».

Ἐπερωϊκὸ λ σημειώσαμε στὶς λέξεις «καλά», «ὀλόκληρο». Ὁ φθόγγος

1. Πρβ. Χατζιδάκη, *MNE* I, 214.

2. Πρβ. Χατζιδάκη, *MNE* II, 409.

3. Βλ. Ἀνδριώτη, *Λιβίσι*, 43.

4. Πρβ. Παντελίδη, 51-52.

5. Γιὰ τὴ συχνότητα τοῦ φαινομένου βλ. Χατζιδάκη, *MNE* I, 49, 287, II, 328 κ.έ. 418, 446, *Einleitung* 123 κ.έ., ὅπου καὶ οἱ δύο ἐρμηνεῖες τοῦ φαινομένου, ὁ ἀναλογικὸς δηλ. σχηματισμὸς κατὰ τὰ ρημ. σὲ -γω καὶ ἡ ἐπέκτασή ἀπὸ τὴν κατάλ. ἀρχικά -ει τοῦ γ' ἐν. τοῦ παρτ. καὶ τοῦ β' ἐν. τῆς προστακτικῆς: ἐθεώρει -ε)ἐθώρξε κτλ. Πρβ. Ἀνδριώτη, *Λιβίσι*, 43.

6. Πρβ. τὸ Ἰκαριώτικο bulga)βούργα. Χατζιδάκη, *MNE* II, 423.

είναι γνωστός από την Κρήτη, Νάξο, Τσακωνιά, αλλά δὲ σημειώνεται ἀπὸ τὸν Χατζιδάκη γιὰ τὴν Ἰκαρία. Στὸς Φούρνους οἱ μεμονωμένες αὐτὲς περιπτώσεις ὀφείλονται προφανῶς σὲ ξένην ἐπίδραση.

δ) μ: προβάλλω)«μπροβάλλω», «ξεμπροβάλλω», κατὰ τὸ μπροστά.

ε) ν εὐφωνικό: ἄμα ἔρθω)«ἄμα -ν- ἔρθω», ἄμα ἔχει)«ἄμα-ν- ἔχει». Ἀπὸ συνεκφορὰ τοῦ τελικοῦ ν τῆς προηγούμενης λέξης¹: Ἰούδας)«Νιούδας». Ἀναλογικό: λούζω)«λούνω», κατὰ τὸ πλύνω².

-νε: πρόσφυμα: τὸ σημειώσαμε μόνο στὴν αἰτιατ.: «τὸν σιδερένιο».

στ) ρ: σκαπετάω)«σκαρπετάω», κατὰ τὸ σκαρίζω (τὰ γίδια), κλέφτης-κλεφτίνα)«κλεφτρίνα», κατὰ τὸ κλέφτρα.

ζ) σ: ἀνακατώτρα)«ἀνακατώστρα», ἀπλώτρα)«ἀπλώστρα», πορφύρα)προφύρα) προσφύρα, εἶδος κοχυλιοῦ, δαχτυλήθρα)δαχτυλήστρα, κατὰ τὰ λοιπὰ σὲ -στρα³.

β) Ἀλλοίωση συμφώνων

Ὅπως καὶ στὰ Κυκλαδίτικα, γενικά, ἔτσι καὶ στὸ ἰδίωμα τῶν Φούρνων ἡ ἐναλλαγὴ τῶν συμφώνων εἶναι συχνή. Ἡ ἀπερρίνωση, ἐξ ἄλλου, ἡ τροπὴ δηλαδὴ τῶν ἔρρινων ἡχηρῶν mb, nd, ng σὲ ἄρρινα ἡχηρά, εἶναι φαινόμενο κοινό, ἀκόμη καὶ ἀνάμεσα σὲ δυὸ λέξεις, ὅπως καὶ στὴν κοινὴ: «ἄβελι», «τὸ δοῖχο», «τὸ γαιρό» κτλ.

Στὰ παραδείγματα βομβυλιός)«bαbούρι», βουλλώνω)«bουλλώνω» διατηρήθηκε ἡ παλιότερη προφορὰ τοῦ β ὡς [b].

Τὸ γκ (γγ) προφέρεται συχνὰ γ: γκαζοτενεκές)«γαζοτενεκές», τσουκαλογκρέμισμα)«τσουκαλογρέμισμα», σπάγγος)«σπάγος», παρὰ τὸ σπάχος⁴.

δ)θ: παραστάδες)«παραστάθες», μὲ παρετυμολογία ἴσως πρὸς τὸ στᾶθηκα, μποξάδια)«μποξάθια», τουρκ. bοhca.

δ)β: διόνιστρο)«βιόνιστρο», ὁ ταραχτής.

δ)γ: σὲ σύμπλεγμα συμφώνων: ἀδράχτι)ἀρδάχτι)«ἀργάστι», κατὰ τὸ ἀργαστήρι.

ζ ἡχηρὸ)ἄηχο τζ⁵, μὲ σύγχρονη συνήθως ἀνάπτυξη ν, στὴν ἀρχὴ ἢ μέσα

1. Πρβ. Ἀνδριώτη, *Λιβίσι*, 44.

2. Πρβ. τὰ Ἰκαριώτικα: «Νιούδας», «Νιό», «ναυλή», «Νύδρα», Χατζιδάκη, *MNE* II, 398.

3. Πρβ. Ἀνδριώτη, *Λιβίσι*, 60: «ἀρμηνίστρα)«ὄρμηνεύτρα, «μυζήστρα)«μυζήθρα, «μαλούστρα)«μαλώτρα κτλ.

4. Πρβ. Χατζιδάκη, *MNE* II, 434.

5. Βλ. Στ. Μάνεση, *Τροπὴ τῶν συμφώνων τσ καὶ τζ εἰς σ καὶ ζ εἰς τὰ νότια ἰδιώματα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς*, 97 κ.έ.

στη λέξη ¹. Το φαινόμενο είναι συχνό και θεωρεῖται ² διατήρηση τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τοῦ ζ: ζοχός)«ἀντζοχας», ζοχι)«ντζόχι», μαζι)«μαντζι», ξεζεύω)«ξεντζεύω», σουάζα)«σουάντζα», παρὰ τὸ «σουάζα», νὰ ζήσουνε) «νὰ ντζήσουνε», ζυμάρι)«ντζυμάρι», ζυμώνω)«ντζυμώνω», ζυγώνω)«ντζυγώνω», ζῶα)ζά)«ντζά», ζεύω)«ντζεύω». Ἀλλὰ καὶ «βυζί», «ζιοτροφή», ζωοτροφή, «ζουρλόος», «ζόρι», «ζιάζω», ζυγίζω, «ζυαριά», «πουζάνι», λαβὴ ἀσκιού, «ρουζούνι», μέρος τοῦ κουπιού, «ταίζω».

Καὶ τὸ ἀντίθετο ὅμως φαινόμενο, ἡ τροπὴ δηλαδὴ τοῦ ἄηχου τζ σὲ ἡχηρὸ ³ ζ βρίσκεται συχνὰ στὸ ἰδίωμα. ζ ἀπὸ τζ ἢ ντζ: βελέντζα)«βελέζα», γάντζος, ἐνετ. ganzo)«γάζος», τζαναμπέτης, τουρκ. cenabet)«ζαναμπέτης», τζάμι, τουρκ. cam)«ζάμι», τζάκι, τουρκ. cak)«ζάκι», τζάμπα, τουρκ. caba)«ζάμπα», τζιτζίκι)«ζιζίκι», «ζιζικιας», «ζιζικίζω», τζιτζιρίζω)«ζιζιρίζω», καβατζάρω)«καβαζάρω», καλικάντζαρος)«καλικάζαρος», λάντζα)«λάζα», μανομαντζήδικο)«μανομαζήδικο», ἀλιευτικὸ πού ψαρεύει μὲ μανωμένα, ἐνισχυμένα δίχτυα, μουντζούρικο)«μουζούρικο», μπότζι)«μπόζι», «μποζάρισμα», μπρουτζοκούδουνο)«μπρουζοκούδουνο», προβέντζα)«προβέζα», σιντζίμι, τουρκ. sicism)«σιζίμι».

τσ)ζ: τσάπα)«ζάπα».

θ)δ: καλαθούρι)«καλαθούρι», κατὰ τὸ σημαδούρα, σαμαμίθι)«σαμομίθι» ⁴.

θ)φ: ἀρσενικοθήλυκο)«ἀρσενικοφήλυκο», θηλυκὸ)«φηλυκὸ» ⁵, θυλακούρα)«φυλακούρα», ἀπὸ τὸ θυλάκι, μὲ παρετυμολογία πρὸς τὰ φυλακὴ, φυλάγω.

κ)χ: κοχλιά)«χοχλιά», ἀπὸ ἀφομοίωση.

κι)τσι: Ὁ τσιτακισμός, ἡ τροπὴ δηλαδὴ τοῦ κ σὲ τσ πρὶν ἀπὸ τὰ ἀδύνατα φωνήεντα ε καὶ ι, ἀλλὰ καὶ ο, εἶναι σπάνιος στὸ ἰδίωμα τῶν Φούρνων. Σημειώσαμε μόνον κυκλί)«τσυγκλί», μπαμπακιάλα) «μπαμπατσόλα». Στὸ γκι)τσι ἔχομε πρῶτα πτώση τοῦ ἔρρινου καὶ ἔπειτα τσιτακισμὸ: ἀγκίδι (ἀγκίνι))«ἀτσίδι» ⁶. Ἀντίθετα, τροπὴ τοῦ κ)γκ, ἐμφάνιση ἔρρινου, ἔχομε στὰ κάμπτω)«γκάφω» ⁷, κυκλί)«τσυγκλί», κακανέβα)«γκαγκανέβα», αἰώρα, κακανεβάζω)«γκαγκανεβάζω», ἀσθμαίνω ἀπὸ κούραση, ἀπὸ συμπεφορὰ προφανῶς μὲ τὸ ἄρθρο: τὴν κακανέβα)τὴ γκακανέβα, καὶ μὲ προχωρητικὴν ἀφομοίωση ἔπειτα

1. Πρβ. Καραναστάση, *Πάμος*, 214.

2. Βλ. Ἀνδριώτη, *Λιβίσι*, 12.

3. Βλ. τσ)ζ, Χατζιδάκη, *MNE* II, 426, Καραναστάση, *Κῶς*, 60.

4. Πρβ. τὸ Ἰκαριώτικο Ἔθνος)«ἔθνος». Χατζιδάκη, *MNE* II, 421.

5. Πρβ. τὰ Ἰκαριώτικα «φυλάκι», «Φετόκος» (Θετόκος), Χατζιδάκη, *MNE* II, 420, Καραναστάση, *Κῶς*, 53, Παντελίδη, 38.

6. Πρβ. Παντελίδη, 34-35, κε, κι)τσε,τσι.

7. Πρβ. Χατζιδάκη, *MNE* II, 458.

γκαγκανέβα, τροκανάκι)«τρουγκανάκι»¹, Μακρυκάβος)«Μακρυγκάβος» από την αίτιατ. μακρὺν κάβο, «Πλατυγκάβος», για τὸν ἴδιο λόγο, σαλιακούδα)«σαλιαγκούδα», τὸ γνωστὸ ψάρι σαλιάρα, κατὰ τὸ σάλιαγκος, φροκάλα)«φρογκάλα».

λ)ν: γαλιφιὰ)«γανουφιὰ». Ἴταλ. gaglioffo.

λ)ρ: σκορδαλάκι)«σκορδαράκι», παρὰ τὸ «σκορδαλάκι».

μ)ν: Πάτμος, Πατμιώτης)«Πάτινος», «Πατινιώτης».

ν)λ: ἀναμένω)«ἀλιμένω».

ν)δ: ἀπίσχυση τοῦ ντ: δόντι)«δόδι», κάντιο)«κάδιο», καραντιὰ)«καραδιά», ὑπήνεμο²: στὰ δύο τελευταῖα ἴσως ἔχουμε ἐνετ. d ἀντὶ ἱταλ. t.

π)β: πήλιος)«βήλινας», ἀπὸ συνεκφορά τοῦ ἀρσ. μετὸ ἄρθρο, πεζόβολο)«βοζόβολο», προβάλλω)«βροβάλλω», κατὰ τὸ βροστά.

π)φ: ἀπό)«ἀφ'». Καὶ σὲ σύμπλεγμα: «ἐφταλουτροῦ», ἀράχνη, «ἐφτά», «Πέφτη», κατὰ τὴν κοινή³, πτυάρι, φτυάρι)«φχυάρι», παρὰ τὸ «φυάρι».

ρ)λ: πρῶρη)«πλώρη», ρογαλίδι)«λογαρίδι».

ρ)μ: ρουθούνη)«μουθούνη», «μουθουνίζω».

σ)τσ: μερσινιά)«μερτσινιά», σημαδούρα)«τσαμαδούρα», πίσσα)«πίτσα», σαρδέλα)«τσαρδέλα», κερασάτη)«κερατσάτη», με κέρατα, χειλούσα)«χειλούτσα», παρὰ τὸ «χειλούτα»⁴.

σ)φ: σέσκουλο)«σέφκουλο».

τι)θι: στὸ σύμπλεγμα -τια: ἀμανάτια)«ἀμανάθια», τρόφιμα, ἐργατιά)«ἐργαθιά», κομμάτια)«κομμάθια», μάτια)«μάθια», «μαθιάζω», παρτιὰ)«παρθιά», μέρος, κομμάτι χωραφιοῦ, πυτιὰ)«πυθιά», «πυθιακὸ» ἀρνί, αὐτὸ ποὺ ἔχει ἀκόμη πυτιὰ, πολὺ μικρὸ δηλαδή, «συκώθια», σφυριγματιά)«συριμαθιά», «τέθθια», «φωθιά», «φουρνέθιο», φτυάρι. Στὴν Κύπρο καὶ στὴν Ἰκαρία «τὸ σιγμοειδὲς τοῦτο ἐξασκῆσαν τὴν ἀφομοιωτικὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐπὶ τὸ προηγούμενον τ, μετεβλήθη κατόπιν ἀπὸ συριστικοῦ καὶ στενωτοῦ φθόγγου χ ἢ εἰς κλειστὸν κι: «νοθιά», «σπίθθια», «μάθθια»⁵.

τ)δ: Τετάρτη)Τετράδη. Ὁ τύπος ἤδη μεσαιωνικός.

τ)δ: τυλιγάδι)«δυλιγάδι», δυλιγαδιάζω».

τ)θ: κρέβατος)«κρέβαθος».

τ)τσ: «ἀλάτσι», «ἀλάττιστο», ἀνάλατο, «ἀλατσόγουρα», «Ἀλατσονήσι», «γαλατσουρίδα», εἶδος χόρτου.

1. Πρβ. τὸ τσακὼν. «τρουγκάνι», παρὰ τὸ «τρουκάνι».

2. Πρβ. Καρνασκάση, Πάτμος, 212.

3. Πρβ. Παντελίδη, 35.

4. Πρβ. Παντελίδη, 30, γιὰ τὴν Κάρπαθο καὶ Ἀστυπάλαια: «πίτσα», «θάλατσα», «μέλιτσα», κτλ.

5. Χατζιδάκη, MNE II, 409.

τσ)σ: τὸ ἀντίθετο δηλαδή φαινόμενο, ἡ τροπὴ τοῦ ἤχου τσ σὲ ἤχηρὲ σ: φαλτσέτα)«φαλσέτα», πετσετίτσα)«πεσετίτσα», ἴσως ἀπὸ ἀνομοίωση, ματσούκα)«μασούκα», σαίτα.

φ)π: σφερδούκλι)«σπερδούκλι», καφάσι)«καπάσι».

φ)χ: Γλυφάρι)«Βλυχάρι», τοπωνύμιο.

χ)γ: χαβούζα)γαβούζα¹. Τουρκ. havuz.

θρ)τρ)καί θρ)στρ: καθρέφτης)«κατρέφτης, δαχτυλήθρα)«δαχτυλήστρα», κατὰ τὰ λοιπὰ σὲ -στρα: «μεθύστρα», «κουνίστρα», «κυλίστρα» κτλ.

σχ)σκ: «άμασκάλη».

φθ)φτ: κατὰ τὴν κοινὴ νεοελληνική: «ζηλοφτόνια». Στὰ συμφωνικά συμπλέγματα δὲν ὑπάρχουν διαφορὲς ἀπὸ τὴν κοινή.

γ) Ἐποβολὴ συμφώνων

1) Ἐποβολὴ τοῦ γ².

α) Μέσα ἀπὸ τὴ λέξη: ἀγελαῖα)«ἀελαί», ἀνεμολόγος)«ἀνεμολός», ἀνθρωποφάγος)«ἀνθρωποφάς», ἀντρόγυνο)«ἀντρόγυνο», στέγη)«ἀστέι», ἀνοίγει)«ἀνοίει»)«ἀνοί'», ἀνοιγόκλεινε)«ἐνοιόκλειει», ἀπήγανος)«ἀπήανος», ἀποκούραχος)«ἀποκούραος», ξεκούραστος, ἀρμέγω)«ἀρμέω» καὶ «ἐρμέω», ἀρμεγή)«ἀρμεή», ἀρμεγός)«ἀρμεός», ἀρμεγοθήκη)«ἀρμεοθήκη», διαλέγω)«διαλέω», ἔφαγε)«ἔφαε», ἐφάγανε)«ἐφάανε» κτλ., ἐζύγισε)«ζύασε», ἔφυγε)«ἔφυε», ἐπῆγε)«ἐπῆε», ἔλεγα)«ἔλεα», ἔτρωγα)«ἔτρωα», Θεολογοῦς)«Θεολοοῦς» καρπολόγι)«καρπολόι», καταφραγή (πλοίων))«καταφραή», κολιγιάζω)«κολιάζω», κολιγιά)«κολιά», κολιγιακά)«κολιακά», ἐκυνήγα)«κυνήα», λίγα)«λία», λυγαριά)«λυαριά», ρογαλίδι)λογαρίδι)«λοαρίδι», εἶδος ἀράχνης, λογιῆς)«λοῆς», τοῦ λόγου (μου....))«τοῦ λόγου» (μου...), μαγερεύω)«μαερεύω», μαντραγόρας)«μαντραούρα (ῆ), μελισσοφάγος)μελισσοφάος)«μελισσοφάς», μιταρολόγος)«μιταρολός», μονολογήτικος)«μονολογήτικος», τυλιγάδι)«δυλιάδι», «δυλιαδιάζω, ξανοίγω)«ξανοίω», ξελαγουνεύω)«ξελαουνεύω», ἀνασκάβω, ξυλοφάγος)«ξυλοφάς», ἐπῆγε)«ἐπῆε», πλαγιδιά)«πλαϊδιά», ὀρέγομαι)«ρέομαι», ποντικολόγος)«ποντικολός», εἶδος φιδιοῦ, ρωγι)«ρωί», σίγουρο)«σίουρο», σογάτος)«σοάτος», στέγαση)«στέωση», ταγίζω)«ταϊζω», ζυγώνω)«τζυώνω», τράγος)«τράος», τραγόχορτο)«τραόχορτο», τρυγῶ)«τρυῶ», τσαπραζολόγος)«τσαπραζολός», τυλίγω)«τυλίω», «τύλιμα», ὑπνοφαγοῦ)«ὑπνοφαοῦ», ὑπναροῦ, φάγανα)«φάαα», «φωαμένο», «να φάεις», «φάουσα», «φάου-

1. Πρβ. Παντελίδη, 40.

2. Βλ. καὶ Χατζιδάκη, *MNE* II, 417 γιὰ τὰ Ἰκαριώτικα.

δι), γρουσουζιά, φουγάρο)«φουάρο», φρύγεται)«φρύεται», φύγε)«φύε».

β) Πτώση από την αρχή τής λέξης: γόνος)«όνος».

γ) Ἐπίπλευσμα συμφώνων: ἄρμεγμα)«ἄρμεμα», βρεγμός)«βρεμός», γνέθω)«νέθω», πηγμένος)«πημένος», τοπων. Πνιγμένος)«Πνιμένος».

2) Πτώση τοῦ ἀρκτικοῦ δ: δέν)«έν».

Ἄνομοιωτική πτώση τοῦ λ: ἐλελιφασκιά)«ἀλιφασκιά».

3) Πτώση τοῦ ν: ξύνε κι ἀλάτιζε)ξύε)«ξέ κι ἀλάτιζε», κακό χρόνο νά ἔχει)«κακό χρ' ἄ ἔχει»¹. Τοῦ τελικοῦ ν πτώση σημειώσαμε στό πρίν)«πρί»².

4) Πτώση συλλαβῆς: πάνω στά δέντρα)«πά' στά δέντρα».

5) πτώση τοῦ σ: ἄς πᾶμε)«ἄ' πᾶμε».

6) πτώση τοῦ κ, μετά τήν τροπή του σέ γ: κυψέλια)γυψέλια)«'υψέλια».

Παλαιότεροι ρηματικοί τύποι, χωρίς τὸ ἀναλογικὸ ν πού συναντοῦμε στὴν κοινή, εἶναι: «ἔδερ» ἀντὶ ἔδερνε, «παίρει» ἀντὶ παίρνει, «ἰπαίραμε», «ἰσπέραμε», «φέραμε», ἀντὶ τοῦ κοινοῦ φέραμε, «νεσέρω» ἀντὶ νετέρνω.

Πτώση τοῦ ν πρίν ἀπὸ φωνῆν, ἔχομε στὸν τύπο «καένα»(κανένα, καὶ πρίν ἀπὸ σύμπλευσμα στοὺς τύπους «ξαθός»(ξανθός, «ψάχω»(ψάχνω, «καλαθρῶποι»(καλαθροῦποι, τὸ φυτὸ λουμίνι.

6. Ἄ λ λ α φ ω ν η τ ι κ ἄ φ α ι ν ὀ μ ε ν α

α) Μετάθεση καὶ ἀντιμετάθεση

Σημειώσαμε ἀρκετὲς περιπτώσεις: ἀδράχτι)ἀρδάχτι)«ἀργάστι»³ μὲ παρετυμολογία πρὸς τὸ ἀργαλειός, ἀρσενικό)«ἀσερνικό», ν' ἀποχλιάνει)«ν' ἀπολαχάνει», νά κρυώσει, βαθρακός)«βροθακός», Βιγλάρι)«Βλιγάρι», Διονυσώ)«Διασινώ», βοῦρλο)«βροῦλο», καλυβιά)καβυλιά)«καβλιά». «Κλεφτοβλίγαδο», κροκόδειλος)«κουρκούδιαλος»⁴, εἶδος σαύρας, κιτρινίζω)«κιτρινίζω», λιόπρινο)«λιόπιρνο», πλοκάμι)«ἀποκλάμι», κατὰ τὸ κλαμός, μολύβι- μολυβώνω)«βολύμι», «βουλυμώνω», προχτές)«ἐπορτές», πρινάρι-πριναρίτικος)«πρινάρι»-«πριναρίτικος», περιπλοκάδι)«περιποκλάδι», μὲ παρετυμολογία πρὸς τὸ κλαδί, ἡ ἀγράμπελη, πρωινὸ- πρωινὸ- πωρινός) «πουρνό»-«πουρνί», πορφύρα) «προσφύρα», εἶδος κοχυλιοῦ, σκορπιός)«σχροπιός», σουφρανιασμένο)«σουφρανιασμένο», κίτρινο, χλωμό, μὲ παρετυμολογία πρὸς τὸ ὄρφανός, τραταμέντα)«ταρταμέντα», Τετάρτη)«Τετράδη», ταφριά (σωρὸς ἀπὸ

1. Πρβ. Καραναστάση, Κῶς, 53: «Κακόχρου νά ἔη...».

2. Πρβ. Παντελίδη, 49.

3. Πρβ. Καραναστάση, Κῶς, 67: ἀργάχτι.

4. Καραναστάση, Κῶς, 67: «κουρκούβγιαλ-λος» στὴν Κῶ καὶ «κουρκούδτζιαλος» στὴν Πάτμο (Πάτμος, 215), «προσφύρα» (Πάτμος, 215), «βολύμι» (Πάτμος, 215).

πέτρες))τραφιὰ)<τραβιά>, με παρετυμολογία πρὸς τὸ τραβῶ, Χρυσομηλιά>
<Χουρσομηλιά>.

β) Ὁ τόνος

Κατὰ τὸ «τοῦτο», τονίστηκε καί: «γι' αὐτο δὲν κάνει», γιὰ νὰ τονιστεῖ ἡ σημασία, ἐνῶ γιὰ λόγους ἐπίσης ψυχολογικούς—γιὰ νὰ δοθεῖ ἔμφαση—ἀνεβαίνει ὁ τόνος στὶς φράσεις: «κάκο' ν' τὸ 'δα», τί κακὸ εἶναι αὐτὸ ποῦ εἶδα, «κάκο' ν' τὸ 'παθα»! τί κακὸ εἶναι αὐτὸ ποῦ ἔπαθα, «κάλε, κακὸ μυαλὸ στὸ νοῦ σου»! ἄφησέ με ἤσυχον. Κατὰ τὸ «ἀγγειό», τονίστηκε καὶ τὸ «δοχείο», ἐνῶ τὰ ἔθνικὰ τονίζονται ὅπως γενικὰ στὰ Κυκλαδίτικα: «Λεριός», «Συμιός»¹ κτλ. Παράβαση τοῦ νόμου τῆς τρισυλλαβίας δὲ συναντήσαμε. Ἡ ὀνομαστικὴ πληθυντικὴ μερικῶν ὀνομάτων σὲ -ος, ποῦ στὴν κοινὴ κρατεῖ τὸν τόνο στὴν ἀρχικὴ τοῦ θέσης, στὰ Φουρνιώτικα τονίζεται στὴν παραλήγουσα «καλαθρῶ-ποι», «καλικαντζάρου», «νταβάνου», ἀντὶ τῶν κοινῶν «καλάνθρωποι», «καλικάντζαροι», κτλ. Σύμφωνα μ' αὐτὰ τονίστηκαν καὶ λίγα ὀνόματα σὲ -ας: βρόμακας)<βρομάκας>, μάντακας)<μαντάκας> κτλ. Λίγα σύνθετα σὲ «-λόγος», μετὰ τὴν πτώση τοῦ γ καὶ τῆ συγχώνευση—συναλοιφή—τῶν δύο ο, τονίζονται κανονικὰ στὴ λήγουσα: ἀνεμολόγος)<ἀνεμολός>, ἀνεμόμυλος, ποντικο-λόγος)<ποντικολόι>.

γ) Συμφυρμός

Ἐκτὸ συμφυρμὸ τῶν «ἀνεβαίνω» καὶ «ἀνεβάζω» ἔγινε τὸ «ἀνεβέζω», ἀνεβαίνω, ἀπὸ τὸ «κατεβαίνω» καὶ «κατεβάζω» τὸ «κατεβεζώ», κατεβαίνω, ἀπὸ τὰ «βγαίνω» καὶ «βγάζω» τὸ «βγέζω», βγαίνω, «βγέζω αἷμα», «βγέζω καπνός»², ἀπὸ τὰ «καθόλου» καὶ «ὀλότελα» τὸ «καθότελα», τελείως, ἀπὸ τὰ «σκέλια» καὶ «πλοκάμια» τὸ «σκελάμια», σκέλη, ἀπὸ τὰ «μύτη» καὶ «ρουθούνη» τὸ «μουθούνη», «μουθουνίζω», ἀπὸ τὸ «κακανεβαίνω», με ἐπίδραση τοῦ «τρικλίζω», τὸ «γκαγκανεβίζω», ἀσθμαίνω ἀπὸ τὴν κούραση, ἀπὸ τὰ «στράτα» καὶ «appuntare» τὸ «στραπουντάρω», συναντῶ.

δ) Ἀναλογία

Κατὰ τὰ ρήματα σὲ -ίζω—καπνίζω, τσικνίζω κτλ.—ἔγινε καὶ τὸ «φρύζω» «φρύζεται τὸ ψωμί», κατὰ τὸ πιάνω (τὸ βυζι) ἔγινε «βυζάνω», κατὰ τὸ πλύνω ἔγινε τὸ «λούνω», κατὰ τὸ πέφτω τὸ «ρίχτω», κατὰ τὸ κουμπασάρω τὸ «συμ-

1. Βλ. Χατζιδάκη, *MNE* II, 437.

2. Κατὰ τὸ Χατζιδάκη, *MNE* II, 445, τὸ «ἐβγαλα»-«βγέζω» ἔγινε κατὰ τὸ «ἐσύνδραμα» «συνδρέμω».

περάρω», κατὰ τὸ «ἀραλίκι», κενό, ἔγινε καὶ «ἀραμάδα», κατὰ τὸ ἔζησα καὶ ζιῶ, τὸ ζωοτροφή ἔγινε «ζιοτροφή», κατὰ τὸ «(ἐ)πέρσι» ἔγινε καὶ «φέτι».

ε) Παρετυμολογία

Κατὰ παρετυμολογία πρὸς τὸ «νερό» ἔγινε καὶ «νεράδα», νεράιδα, πρὸς τὸ «ἄνεμος» τὸ «ἄνεμοκιόρης» (τουρκ. namkör), ἀχάριστος, κατὰ τὸ «χολή» τὸ «χολόπιτα», ἀντὶ «χυλόπιτα», πρὸς τὰ «πέτρα» καὶ «σκυλί» τὸ «σκολόπεντρα» ἔγινε «σκυλόπετρα», πρὸς τὴν πρόθεση «περὶ» τὸ «πυροφάνι» ἔγινε «περιφάνι»¹, πρὸς τὴν «πρός», τὸ «πορφύρα» ἔγινε «προσφύρα». Ἡ φρ. τῆς κοινῆς: ἄντε, τρέχα γύρευε καὶ Νικολοκαρτέρα ἔγινε: «Ἄντε Νιγκογύρευε καὶ Νικολοκαρτέρα»², τὸ «ὄνειρεύω», ἔρχομαι στὸ νερό—ἀντὶ νερεύω—ἀπὸ τὸ ὄνειρο.

στ) Μεταπλασμός

Μεταπλασμός ἀρσενικῶν σὲ οὐδέτερα καὶ θηλυκὰ ἔγινε στά: ὁ κύλιντρος—«τὸ κύλιντρο», ὁ σκοῖνος—«τὸ σκοῖνιο» κατὰ τὸ δέντρο, (καὶ «ἡ σκοινιά» κατὰ τὰ ἐλιά, ἀμυγδαλιά κτλ.), ὁ μαντραγόρας—«ἡ μαντραούρα». Τὸ φαινόμενο ὀφείλεται στὴ σύμπτωση τῆς κατάληξης σὲ ὀρισμένες πτώσεις³.

¹Αναδίπλωση ἔχομε στὴ λ. «χηλές»: «χαχάλες».

Γ'. ΤΟ ΤΥΠΙΚΟ

7. Τὸ ὄνομα

α) Ἀρσενικά

Σημειώνομε τοὺς τύπους «ὁ πάππους», «ὁ γάτης», ἀντὶ τῶν κοινῶν παππούς καὶ γάτος, «ὁ ἀπίτυκας», «ὁ πέρδικος», ἢ ἀρσ. πέρδικα, «ὁ φῶκος», ἢ ἀρσ. φώκια.

Τίς ἐν. γενικές: «τοῦ κληθόνου», «τοῦ Σπυριδώνου», μεταπλασμένα κατὰ τὰ σὲ -ος- ἀνθρώπου, τοίχου κτλ.

Τίς ὄνομ. πληθυντικές: «οἱ ἀνεμολοί», τρύπα στὸ καρβουνοκάμινο, ἀπὸ ὄνομ. ἀνεμολός, καλάνθρωπος—«καλανθρώποι», «καλικαντζάροι», «παπάδοι», ποντικολόγος—ποντικολόγοι) ποντικολοί) «ποντικολοί», ψύλλος—«ψύλλοιδες», ὁ βρόμακας—«οἱ βρομάκοι», ὁ ντάβανος—«οἱ νταβάνοι», «οἱ Κουτσουκαῖοι»—«οἱ μαντάκοι».

1. Πρβ. Χατζιδάκη, *MNE* II, 407.

2. Πρβ. Παντελίδη, 27.

3. Πρβ. Ἀνδριώτη, *Λιβίσι*, 59.

Γεν. πληθυντική: «Οἱ θροφές τῶν ἀστακῶ», «οἱ δουλειές τῶν ἀνθρωπῶ», «δουονῶ ἀδερφῶ», «τεσσέρω παιδιῶ», «δυὸ χρονοῦ», «πρὸ μεροῦ», πρὸ ἡμερῶν. Καὶ ἐμπρόθετη: «σκοινιά ἀπὸ τὰ γκέμια», σκοινιά τῶν γκεμιῶν.

Αἰτ. πληθυντική ὅμοια μὲ τὴν ὀνομαστική¹: «τίς νταβάνου», «ἔβαλα φέτο ὀρνοιό», «ἀγοράζανε ὀρνοί», «τίς κύρτοι», τοὺς κύρτους, «τίς ἄλλοι», τοὺς ἄλλους.

β) Θηλυκά

«Ἡ ἀελαί»², πληθ. «οἱ ἀελαίς», ἀγέλη (βλ. § 17), τὸ μόνο ουσ. σὲ -ἔ ποὺ ἀκούσαμε στοὺς Φούρνους, «ἡ Μαρού», «ἡ ἀνόμαση», ἀντοχή, δύναμη, «ἡ μαντραούρα», «ἡ στέωση», στέγη, «ἡ ντηανίτα», τηγανίτα, «ἡ τραβιά», ταφριά, κατὰ τὸ αὐλακιά, «ἡ ἐργαθιά», «ἡ σουριμαθιά», τὸ σφύριγμα.

Γεν. ἐνική: «τῆς ἡμερός», κατὰ τὸ νυχτός, Πληθ.: «οἱ λυές», λυγίες.

Φρ. «Ἡβγῆκε Κερᾶς Ἐλένη»: ἐφουρτούνιασε.

γ) Οὐδέτερα

«Τὸ ἀστέι», ἡ στέγη, κατὰ τὸ σπίτι³, «τὸ γριγρί», «τὸ ἀγρέλι», «τὸ βούδι», «τὸ θαλάμι», «τὸ μνημούρι», «τὸ κύλιντρο», ἀπὸ σύμπτωση τῆς αἰτίας. ἐν. ἄρσεν. καὶ οὐδετ., «τὸ πουρνό», «τὸ δοχειό»—«τὰ δοχειά», κατὰ τὰ λοιπὰ ὀξύτονα (ἀγγειά, πανιά, παιδιά), «τὸ σκοίνιο», παρὰ τὸ «σκοινιά ἡ», «τὸ κλοῦμπος», τὸ κολύμπι, κατὰ τὸ βάθος.

Γεν. ἐνική: «ἄμε πῦρ πυργιοῦ», πήγαινε στὸ πῦρ τὸ ἐξώτερο, «βροχὴ ἀπὸ σταμνιοῦ», ραγδαία, «τὸ Καβί τ' Ἀλωνακιοῦ», τοπων.

Πληθ.: «Καρυῶ τὰ καμίγια», τοπων., «τὰ πικριά», κατὰ τὰ παχιά, βαθιά κτλ., «τέλια Μαῖτου», «τὰ σκαψίματα», «τὰ γέρη», γεράματα.

8. Ἀ ν τ ω ν υ μ ί ε ς

«Τίς ἄλλοι», «τίς ἰβλέπανε», «τίς παντρεύουνε», «τίς βγάνουν ὄξω», ἀντὶ τοῦ κοινοῦ τοὺς ἄλλους κτλ.

«Τσ' (καὶ: τῶς) ἔπαιζε τσαμπούνα», τοὺς ἔπαιζε τσαμπούνα, «τσ' ἔβλεπε», «τσ' εἶδαμε», «τσὶ βόλτες», κατὰ τὰ κυκλαδικὰ ἰδιώματα.

«Τῶς λέω παραμύθια», «τῶς γράφω», «τῶς ᾠφῆσανε ὄπλα», «τῶς κολλῶ ψέματα», «τῶς χαλούσαμε τίς φωλιές», «τῶς ἔπαιζε τσαμπούνα», «θὰ τῶς ἀρχινίξω νὰ τῶς λέω παραμύθια».

1. Πρβ. Χατζιδάκη, *MNE* II, 439: «κατὰ μίμησιν Μυτιληναίων καὶ Σαμίων».

2. Βλ. Χατζιδάκη, *MNE* I, 338, 341-6, II, 200, 232, 254.

3. Πρβ. Τὸ βυζ. στέγος=σπίτι. Φ. Κουκουλέ, *BBII* 4(1951)70.

«Ἡ ψυχὴ τως», «τὸ μουσούδι τως», «τὰ ὀνόματά τως», κατὰ τὸ κρητικὸ καὶ τὰ δωδεκανησιακὰ ἰδιώματα. «Βούθησέ μου», ἀντὶ τοῦ κοινοῦ βοήθησέ με.

9. Ἀριθμητικὰ

«Δυονῶ ἀδερφῶ παιδιὰ, τεσσέρω χρονοῦ», ἀντὶ δυὸ—τέσσερω τῆς κοινῆς.

10. Προθέσεις

«Ἀπὸ σάν», ὅταν. «Τοῦ ἴδωσε τὸ βουνό», ἀντὶ τοῦ κοινοῦ στοῦ βουνό. Ἡ δῆλωση, ὡστόσο, τῆς κίνησης πρὸς κάπου, χωρὶς τὴν πρόθεση, δὲν εἶναι ἄγνωστη καὶ σὲ ἄλλα ἰδιώματα. «Πάω τὴν Πέτσα», ἀντὶ στίς Σπέτσες, ἀκούγεται κάποτε στὴ νότια Κυνουρία.

11. Τὸ ρῆμα

Τὸ βοηθητικὸ «εἶμαι».

Ἑνεστ. «εἶμαι», «εἶσαι», «ἔναι», «εἶμαστε», «εἶσαστε», «ἔναι» καὶ «εἶναι». Παρατ. «ἤμουτανε», «ἤσουτανε», «ἤτανε», «ἤμαστονε», «ἤσαστονε», «ἤτανε»¹.

Στὰ ἀ' καὶ β' ἐν. τοῦ παρατατ. προσκολλήθηκε τὸ -ταν, μὲ τὸ πρόσφυμα ε, τοῦ γ' ἐν., ἐνῶ τὸ ταν-ε τοῦ γ' πληθ. ἔγινε στοῦ ἀ' καὶ β' τοῦ ἴδιου ἀριθμοῦ -τονε.

Ἡ αὔξηση

α) Τὸ α σὲ ε: «ἐγόραζα», «ἔλεθα», «ἐνοιγόκλεια», «ἔρμεα», ἄρμεγα.

Στὸν ἀόρ.: «ἐγγιζα», «ἐνέμισα», «ἐνοιξα», «ἐπόσπειρα», ἀντὶ ἄγγιξα κτλ.

Ἄλλὰ καί: «ἐπρόκενα» πρτ., «ἔφτακα» ἀόρ., κατὰ τὴν κοινή.

β) Αὔξηση ι², εἴτε τονίζεται εἴτε ὄχι τὸ αὐξανόμενον φωνῆεν.

Παρατατικός: «ἴβαζα», «ἴβανα»—«ἴβάνανε», «ἴβγανα», «ἴβλαφα», «ἴβλεπα», «ἴγκαφα», ἔκαμπτα, «ἰδούλευα», «ἰζεματοῦσα», «ἰθέλου», ἴθελαν καὶ «ἰθέλουνα», «ἰκαθαρίζαμε», «ἰκάθιζα», «ἰκάναμε», «ἰκλانا», «ἰκλαια», «ἰκόλλα», «ἰκούστηνε», «ἰλαλοῦσα», «ἴλεα», «ἰλείπαμε», «ἰλώνευα», «ἴμενα», «ἰμιλοῦσα», «ἰμπόρει», «ἰξεκουτσοῦρώναμε», «ἰξεμύτα», «ἴπαιζα», «ἴπαιρνα», «ἰπερνούσαμε», «ἰπήαινα», ἀόρ. «ἰπῆα», «ἴπινα», «ἴριχνα-ἰρίχναμε», «ἴρχονταν» γ' ἐν., «ἴσπερα», «ἰσπέραμε», «ἴσπρισα», «ἴτρεχα», «ἴτρωα», «ἴφα», «ἴφανταστήκανε», «ἴφηνα», «ἰψοφούσανε»³. Ὁ παρατ. «ἔχα», «ἔχε», «ἔχε»

1. Βλ. στὸ Χατζιδάκη, *MNE* II, 452, τίς διαφορὲς ἀπὸ τὰ Ἰκαριώτικα. Πρβ. Καρανασάση, *Πάμος*, 215, τοῦ ἴδιου, *Ἀστυπάλ.*, 135.

2. Βλ. Χατζιδάκη, *MNE* I, 32 κ.έ., 230-231, 2, 446-7.

3. Βλ. Χατζιδάκη, *MNE* I, 250, 2, 398, 446, γιὰ τὸ ἄπλωμα τοῦ φαινομένου στὴ διάλεκτο τῶν Σποράδων.

κτλ. ἀντὶ τοῦ κοινοῦ εἶχα..., ἔγινε κατὰ τοὺς λοιποὺς παρατατ. ἔλεγα, ἔπινα κτλ.

Ἐπίσημος:

α) σὲ -έ: «ἔβγα», βγήκα, «ἔδα», εἶδα.

β) σὲ ἰ-: «ἔβαλα», «ἔβγηκα», «ἔγινα», «ἰδαιμονίστηκα», «ἔκαμα», «ἰκον-
τυλίσανε», σκόνταψαν, «ἔμαθα», «ἔμπα», μπῆκα, γ' ἐν. «ἔμπηκα», «ἔναψε»,
«ἰνέβηκες», «ἰνεμίσαμε», «ἰπέσαν», «ἰπετάχτηκα», «ἰπῆα», «ἰπήετε»-«ἰπήαμε»,
«ἰπήδηξα», «ἰπῆρα», «ἰπόσκαψα», ἀπόσκαψα, «ἔσβησε», «ἰσοχτύπησε», τρό-
μαξε, «ἰσκέλωσε» ἢ σπορά, ἔκαναν παρακλάδια τὰ φυτά, «ἰσκούλεψα», «ἰ-
σπασα», «ἰσταλίσανε», «ἔστρεψε», «ἰφτάκωσε», ἔφτασε, «ἔφρα», ἔφυγα.

Ἐναύξητους τύπους σημειώσαμε:

α) Παρατατ.: «ἄργηνα», «βάζανε», «βαρυνούμαστε», «ἔχα», εἶχα, ὅπως
ὁ ἐνεστώτας, ἀπ' ὅπου ἀναλογικά, καὶ «ἔδα» ἀντὶ εἶδα, ἀφοῦ τὸ ε θεωρήθηκε
αὔξηση, «θάρρηνα», «θυμούμουταν», μὲ τὴν τελευταία συλλαβὴ ἀπὸ τὸ γ'
πληθ., «κλουθοῦσε», «πάαινε», «ποτιζούνταν», γ' ἐν., «στενοχωριούταν»,
«φχιούμουνα», εὐχόμουν.

β) Ἐπίσημο: «κατέβηκα», «ξώμεινα», ξενοκοιμήθηκα, «πήαμε», «σύμπαλε
τὴ φωθιά».

Ἐκκλίση

Ἐνεστώτας: «πηδάω» «πηδάεις»¹, «πηδάει», «πηδάμε», «πηδάτε»,
«πηδοῦνε». Ἐπίσημο καὶ: «πάεις», «νά φάεις», «μὴν πάεις».

Παρατατ.: «ἰπήδα», -αες, -αε, ἰπηδάμε, -άατε καὶ -εε, -άανε».

Ἐπίσημο: «ἰπῆα», «ἰπῆες», «ἰπῆε», «ἰπήαμε», «ἰπήατε», καὶ «-εε», «ἰπή-
ν(ε)». Ἐπίσημο καὶ: «ἔμπα», «ἔμπε», «ἔμπε», μπῆκα, «ἰπήδηξα, -ες, -ε»...

Ἐπίσημο: «νά βρήκα», -εις, -ει, -ομε, -εε, -ουνε». Ἐπίσημο καὶ: «νά φήκα»,
«νά βγήκα», «νά μπῆκα», ἀπὸ τὴν ὀριστικὴ σὲ -κα.

Προστατ.: «ἄψε», «σῆκου», «σύμπαλε τὴ φωθιά». Φράση: «Χάσεις
εὔρε με, στὰ γλέντια ἐγώ», ἀντὶ τῆς κοινῆς: ποῦ μὲ χάνεις, ποῦ μὲ βρίσκεις
ἐμένα, στὰ γλέντια. Τοῦ «ἔχα» παρατ.: «ἔχα», «ἔχε», «ἔχε», «ἔχαμε», «ἔχα-
χατε», «ἔχανε».

Ἐπίσημο τοῦ «βλέπω»: «ἔδα», «ἔδες», «ἔδε», «ἔδαμε», «ἔδατε», «ἔδανε».
Τοῦ «βγαίνω»: «ἔβγα», «ἔβγε», «ἔβγε», «ἔβγαμε»...

Ἐπίσημο σχηματισμὸς σὲ ἔ- κατὰ τοὺς παρατατ. καὶ ἄρ. τῆς κοινῆς: «ἔλεγα»,
«ἔπινα», «ἔπεσα», «ἔδωσα» κτλ.

Ἐπίσημο ἀπὸ τὸν λησμονημένο σήμερον ἄρ. «ἔφτακα», τοῦ «φτάνω», σχηματίστηκε
ἐνεστ. «φτακῶν» καὶ ἀπ' αὐτὸν νέος ἄρ. «φτάκωσα», «φτάκωσες» κτλ.

1. Ὁ Χατζιδάκης, MNE II, 449 σημειώνει σὰν σπάνιο τύπο τὸ -αεις στὴν Ἰκαρία.

12. Ἐπιρρήματα κτλ.

Ἐκ τῶν ἐπιρρήματα καὶ τῆς ἰδιωματικῆς φράσεως σημειώνομε, σὰν σπανιότερες, τὰ παρακάτω:

«δεινά», ἀμυδρά, «ἀργὸ ἴδα νὰ μὴν ἔρθει», ὅπως ἴσως θὰ ἔρθει, «ἀλλὰ μοῦστρο», ἀνάποδα, «ξάβουλάς μου»¹ (σου, του), χωρὶς τὴν θέλησίν μου (σου, του...), «ἄτρου πάντου» (altra banda), διαμπερῶς, «ντίκου ντίνο»², ταχτικά, «ἀρχή», πρώτη φορά: «ἀρχὴ ἔρχεσαι»; ἔρχεσαι πρώτη φορά; «ὄλογυρίς τὸ χρόνο», ὅλο τὸ χρόνο, «σύντα», σύντομα, «πρὸ μεροῦ», πρὶν ἀπὸ λίγο, «τοῦ καιροῦ», τοῦ χρόνου, τὸν ἐπόμενον χρόνο, «ἀπὸ σὰν» (τοῦ πέρασε), ἔταν..., «ἔξω τιμῆς», μὲ τὸ συμπάθειο, (ἄκουσε) «τὰ μύρια καὶ τὰ μπίχλια του», τὰ κουσούρια του, «μασκάδα» (ἔρχεται ὁ καιρός), ἀπὸ τῆς μάσκα, «καθότεια», καθόλου, «κά»!³ (θαυμαστικό).

13. Παραγωγικὲς καταλήξεις⁴

Οἱ συνηθισμέναι παραγωγικὲς καταλήξεις εἶναι:

- αῖνα⁵, κατάληξι ἀντρωνυμικῶν: Κατσαγάνης—«Κατσαγάναινα», ἡ γυναῖκα τοῦ Κ., «Βασίλαινα», «Σπανοῦδαινα», τοπων.
- αῖνω: ψιλὸς -«ψιλαινῶ».
- αῖος, γὰρ τὸ σχηματισμὸς οἰκογενειακῶν ὀνομάτων, συνήθως στὸν πληθυντικόν: Κουτσοῦκος—«Κουτσοκαῖοι».
- αμα: ἀνάβω—«ἀναμμα», στάζω—«στάμα», καίω—«κάημα», ἀπὸ τὸν ἀόρ. κάηκα ἢ κατὰ τὰ ἄλλα οὐδέτ. σὲ -ημα.
- άνα: κρυφτὸ—«κρυφτάνα», μέρος γὰρ κρύψιμο.
- αρειό: καζάνι—«καζαναρειό», τυροκομεῖο, κατσίκι—«κατσιακαρειό», ἡ μάντρα γὰρ τὰ κατσίκια. Ἐκ οὗσ. σὲ -άρης.
- άρης, -άρι⁶: «ἀναποδιάρης», ἀνάποδος στὸ χαραχτήρα, «ἀνεβασιάρης», ἀσθηματικός, «ἀρρωστιάρης», «ζαβολιάρης», «μαλαχτάρη», κομμάτι προβιάς πού χρησιμοποιεῖται γὰρ πινέλο, «μουνουχάρι», εὐνουχισμένο, «γομάρι», «ἀγκωνάρι», «περσινάρι», περσινό, «στειλάρι», «φυάρι», «Λιμνιωνάρι» τοπων., «Φουρνάρι» τοπων.
- άρω: ἀπὸ ῥήματα ἰταλικῆς προέλευσης: «σοφραντζάρι», χτυπάει (ἢ θάλασσα), ἀπὸ τὸ ἰταλ. *sovrano*.

1. «Ἀνήβουλα» καὶ «ἀναβουλῆς», στὴν Κρήτη.

2. De continuo, συνεχῶς.

3. Γνωστὸ καὶ στὴν Ἀστυπάλαια, τὴν Κρήτη, τὴ Σύρο κ.ά.

4. Βλ. Ἱστορ. Λεξ. Νέας Ἑλλην. (Ἀκαδημία Ἀθηνῶν).

5. Ὁ.π.

6. Πρβ. Παπαχριστοδούλου, σ. 158 κ.έ., Γ. Χατζιδάκη, Γλωσσολ. Μελέτ. 1, 218 κ.έ.

- ιάς: (γυαλάς), αὐτὸς ποὺ ψαρεύει μὲ «γυαλί», κρύσταλλο, «καμωματάς», θηλ. «καμωματού», «πετράς», λατόμος, «τραχάς», κλαδευτήρι, «Παυλάς», πληθ. Παυλάδες.
- αση: «ἀνέβαση», ἀνεβαίνω.
- ιάτης: Σταυρός—«Σταυριάτης», Σεπτέμβρης.
- άτος, ἀπὸ τὸ λατ. -atus, Βυζαντ. -ᾶτος: κέρατο-«κερατσάτη γίδα,» ζώνη-«ζωνάτο», βρακί-«βρακάτο», γαϊτάνι-«γαϊτανάτο», «καγιατό», μὲ τὰ κέρατα πρὸς τὰ πίσω, «καπιστράτο», «μασκαλάτο», «πετράτο μύγδαλο», σκληρό, «σκληβάτη γίδα», μὲ ἄσπρη ζώνη στὴ μέση, σόι-«σοάτος», ψωροπερήφανος, «κορωνάτο ψάρι». Ἔτσι καὶ τὸ ἐπίρρ. «νηστικάτα», ἀπὸ ἐπίθ. «νηστικάτος».
- ειό: «πετροκοπειό», λατομεῖο¹, «μαρμαροκοπειό».
- ένιος: χασές-«χασιδένιος», «ἀσημένιος».
- ερός: πλάκα-«πλακερός», ἐπίπεδος. «ἰσωματερό», «προζυμερό», δοχεῖο γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ζύμης, «πλαστερό», τὸ μέρος ὅπου πλάθουμε, ἀγκύλη-«ἀγκυλερός», «ἀγκυλερὴ πέτρα», γλίστρα-γλιστερός-«γλιστρός», θηλ. «Γλιστρή πέτρα», τοπων.
- εύω: γυαλί-«γυαλεύω», ψαρεύω μὲ τὸ «γυαλί», τὸ εἰδικὸ ἐργαλεῖο.
- ής: «Μπικής», πληθ. Μπικῆδες, «ἐπαποδής», διαβάτης.
- θρο: «σκάλεθρο», σκαλιστήρι.
- ιά: βούδι-«βουδιά», ψάρι-«ψαριά», «ἀψαριά», πλῆθος, ἔλλειψη ψαριῶν, «ἀτζαβιά», ἀδικία, «γανουφιά», «διαβολιά», «μουλαλευριά», μουσταλευριά, μούρη-«μουριά», ἀπόχη, φίμωτρο, πούληση-«πουλησιιά», «ψάρια πουλησιᾶς», ψ. γιὰ πούλημα, πρωτόγαλα-«πρωτογαλιά», σαίτα-«σαϊτιά», χέρι-«χεριά», μικρὸ χερόβολο, χωριστάρι-«Χωρισταριά», τοπων., «καβ'λιιά», καλυβιά, ζώνω-«ζωσά», κατσαγάνης-«κατσαγανιά», διαβολιά, πάρτη-«παρτιά» (parte), μεγάλο κομμάτι χωραφιοῦ. Κατὰ τὰ ὀνόματα δέντρων σὲ -ιά, ἔγινε καὶ «κλαδαριά», φράχτης.
- ιάζω:δροσιᾶ-«δροσιάζω», ζαίφης-«ζαϊφιάζει», ἀρρωστάει, κακὸς-«κακιάζω», μετ. «κακιασμένος», «κοντυλιάζω», λυγίζω, «λαμνιάζω», «ὀρνιάζω», «σακκιάζω», «τραγανιάζω», γιὰ τὰ δίχτυα ποὺ γεμίζουν μὲ τραγάνες, εἶδη φυκιῶν, «χαρκαιάζω τὸ ἀφτί», χαράζω, πάθος-«παθιάζω», μπουνιά-«μπουνιαμένο» (τὸ πλοῖο), φορτωμένο ὡς τὰ μπουνιά, ἀπὸ ρ. μπουνιάζω, ποὺ δὲν ἀκούσαμε.
- ιακός: Σύμη-«Συμιακός», τσίλα-«τσιλιακό», εὐκοιλιότητα, πυθιά-«πυθιακό», δοχεῖο γιὰ πυτιά, κολιά-«κολιακό», συνεταιρικὸ.
- ιανός: πέλαγος-«πελαγιανός», πελαγίσσιος.

1. Πρβ. Παπαχριστοδούλου, ὁ.π.

- ιάρης και οὐδ. -ιάρικο: ἀτζαβιά-«ἀτζαβιάρης», διαβολιάρης, «ἀναμισάρης», ἡλικίας ἐνάμιση χρονοῦ, «τσαμπουνιάρης», αὐτὸς ποὺ παίζει τσαμπούνα, «παθιάρης», ἀρρωστιάρης, «βερεμιάρης», ἀπὸ τὸ τουρκ. verem, φυματικός, «ἀποχιάρικο ψάρι», ποὺ πιάνεται μὲ τὴν ἀπόγη.
- ίδα: γόνος-«γονίδα», κόνιδα, Κατήφορος-«Κατηφορίδα», τοπων., «γαλατσουρίδα», εἶδος χόρτου, «κουτσουνίδα», «ξινίδα», «μαντελίδα», εἶδη χόρτων, «χρυσοαφίδα», ἕτερος, «πιταρίδα», ὁ πλάστης, «Κορασίδα», τοπων.
- ίδι: δρόμος-«δρομίδια», τρεχάλες, «μαλλίδια», μαλλιὰ, «πιταρίδια», πίτες, «κισαρίδι», εἶδος φυτοῦ, «λοαρίδι», εἶδος ἀράχνης, «λυχναψίδι», εἶδος φαναριοῦ, «ἀρμυρίδι», εἶδος φυτοῦ, «λεκανίδι», «Χαρουπίδι», τοπων., ὅχι πάντοτε μὲ ὑποκορ. σημασία.
- ιέρα: σκάλος-«σκαλιέρα», φανάρι-«φαναριέρα».
- ίζω: βίγλα-«βιγλίζω», «διαλαλίζω» (στὸ γ' ἐν. «διαλαλεῖται») κατὰ τὸ τελαλίζω, ζόρι-«ζορλατίζω», ἀπὸ τὸ τουρκ. zorlamak, πιέζω, βιάζω, καλάμι-«καλαμίζω», κάστανο-«καστανίζω» οἱ σπορέες, παίρνουν τὸ χρώμα τοῦ κάστανου, ὠριμάζουν, «καψαλίζω», «γονίζω», ἔχω ἢ παράγω γόνο, «πανίζω», κουπαστή-«κουπαστίζει» ἢ βάρκα, γέρνει πλάγια, πρὸς τὴν κουπαστή, φελλὸς-«ξεφελλίζω», ἐπιπλέω, ψάρι-«ξεψαρίζω», παίρνω τὰ ψάρια ἀπὸ τὰ δίχτυα, προύμυτα-«προυμυτίζω».
- ικα: μάγουλο-«μαγουλίκα», δέσιμο τοῦ μαντιλιοῦ μὲ τρόπο ποὺ νὰ σκεπάζει τὰ μάγουλα.
- ικος: «διότικος», δυὸ χρονῶν, «Καριώτικη συκιά», «δεματικό», «καρλάφτικο», «κλινάφτικο», «κοψιάφτικο», εἶδη σημαδιῶν στὰ γιδοπρόβατα, «μανομαντζήδικος», πλοῖο ποὺ ψαρεύει μὲ μανωμένα δίχτυα, «μονολοήτικο», μιᾶς λογῆς, ἐνὸς εἶδους, «μουζούφικος», «μουζάλικος», «ἀστρούλικος», χαραχτηριστικὰ αἰγοπροβάτων, «νερουλάδικος», «μαλλίτικο», μάλλινο, «περδικομάτικος», «πιρναρίτικος», «ποληφτικός», ἀξιοσέβαστος, «τρούλικος», «τσούλικος», «τυρικό», «τριότικος», τριῶν χρονῶν, «φυρόψικος», «ὠφελιτικός», ὠφέλιμος.
- ίνα: κλέφτης-«κλεφτρίνα», Κουρουμπλῆς-«Κουρουμπλίνα», ἀντρωνυμ.
- ινος: τρίχα-«τρίχινος», «γαῖδουρινός», «γίδινος», «πρωτινός».
- ιός: πλώρη-«πλωριός», καλοσύνη-«καλοσυνιὸς ἀγέρας», τὸ μαῖστράλι.
- ισμα: βουθῶ-«βούθισμα», βοήθεια, κουνῶ-«κούνισμα», κατὰ τὰ σὲ -ίζω, χάρη στὸν κοινὸν ἀκουστικὰ ἀόριστο, «γαλάτισμα», τὸ πρόσγαλο.
- ισσα: σύντεκνος-«συντέκνισσα», «τσοπάνισσα».
- ίστικος: «τσοπανίστικος», τσοπάνικος.
- ίτης: Χάλκη-«Χαρκίτης».
- ιώνας: «Τουρκολιμνιώνας», «Φραγκολιμνιώνας», τοπων.
- ιώτης: «Χαρκιώτης», παρὰ τὸ Χαρκίτης, «Πατινιώτης», Πάτμιος.

- λόγος -λόος)-λός, -λόι, -λογῶ: «άνεμολός», τρύπα στο καρβουνοκάμινο, για ν' ἀερίζεται, «καρπολόι», γεωργικό ἐργαλεῖο, «τσαπραζολός», ἐργαλεῖο γεωργικό, «ξερολογῶ», διαλέγω τούς ὄριμους καρπούς, «ποντικολός», εἶδος φιδιοῦ.
- ός: «γαλανός», «γλαρός», «ζωνός», «καπαρός», ὀνόματα ζώων, ἀνάλογα με τὸ χρῶμα τοῦ τριχώματος, «καμουδός», μαυρόγκριζο, «μορμός», κόκκινο καὶ καφέ, «φυρός», κόκκινο, «λιβανός», «ψαρός», «μαξελό», ὀνόματα ζώων¹.
- οσύνη: γυμνός-«γυμνοσύνη», γύμνια.
- ουρός: «καουρός», πού καίει.
- ούσα: κουτσάφτης-«κουτσαφτούσα», «κολολαμπούσα», κολοφωτιά.
- στής, -στήρα: «Ἄι-Γιάννης Θερμαστής», πού φέρνει τις θερμές, «ἀντικρού-στης», ἀέρας, «βολαστήρα» καὶ «βολαχτήρα», «καπνιστήρα», ἐργαλεῖο για τὸ κάπνισμα τῶν μελισσῶν.
- τζής: μανώνω-«μανωματζής», «μπουρλοτατζής».
- τήρα: «φορτωτήρα», ξύλο πού χρησιμοποιοῦν για τὸ φόρτωμα τῶν ζώων.
- τής, θηλ. -τρα καὶ -στρα: «δέτης, τὸ ψάρι πού δένομε για δόλωμα, «ταράχτης», ἐργαλεῖο για τὸ ἀνακάτεμα τοῦ γάλατος, «φταίχτης»-«φταίχτρα», «ψεύ-της»-«ψεύτρα», «πράχτρα», «ἀνακατώστρα», «δαχτυλήστρα», «ἀπλώ-στρα», «διάστρα», τὸ μέρος ὅπου ἀπλώνει καὶ διάζεται κανεῖς.
- τρο: «διόνιστρο», ἐργαλεῖο τυροκομικό.
- ώνω: χαλι-«χαλιώνω», ἐπισκευάζω τὸ χαλί τοῦ καμακιοῦ, γιαλός -«γιαλώ-νω», πλησιάζω στο γιαλό, βολύμι-«βολουμώνω», τοποθετῶ μολύβια στο δίχτυ, «φελλώνω», τοποθετῶ φελλούς, «κουμπουλώνω», γεμίζω ὡς ἀπάνω, «γιατακώνω» (τουρκ. yatak), φυλάγομαι, «πιτακώνω», κάνω πί-τες, «σκερώνω», δημιουργῶ ἀσκέρι, πλῆθος (για τὰ μελίτσια), «σταβεν-τώνω», καταφεύγω στο σταβέντο, τὸ ὑπήνεμο, «πετρώνω», πλακώνω με πέτρες, «βαντζώνω», γεμίζω με μπάζια.
- ωτός: «μερωτός», τὸ θρεφτάρι, «τσαταλωτός», διχαλωτός.

14. Ὑποκοριστικὰ

Ὑποκοριστικὲς καταλήξεις σημειώσαμε τις παρακάτω:

- άδι, ἀπὸ τὸ ἑλληνιστικὸ καὶ βυζαντινὸ -άδιον: «φουκάδι», καλούπι για τυρί, «μακαράδι», μικρὸς μακαράς.
- άκι, ἀπὸ τὸ ἑλληνιστικὸ -άκιον, ἢ συγνότερη κατάληξη ὑποκοριστικῶν, πού πολλά τους εἶναι για δευτέρα φορά ὑποκοριστικά: «ἀγγουτσάκι», μπα-στούνη, ραβδί, «ἀγκυλάκι», «ἀγκαθάκι», «ἀρχιδάκι», «ἀτσκινουδάκι»,

1. Χατζιδάκη, *MNE* II, 34.

«Γαλαντομάκι», παιδί τοῦ Γαλαντόμου, «Γαμάκι», παιδί τοῦ Γαμάου, «Γεροντάκι», «δαμάκι», λαχίδα χωραφιῶ, «δρομαλάκι», μικρὸς δρόμος (δρόμος-δρομάλι-«δρομαλάκι»), «ἐλιδάκι», μικρὴ ἐλιά, «καλαμάκι», «καστελάκι», εἶδος ὄστράκου, «Κουμπουράκι», τὸ παιδί τοῦ Κουμπούρα, «κουνάκι», «σπυράκι», «κουραδάκι», Λιμνιώνας-Λιμνιωνάρι-«Λιμνιωναράκι», «μακαραδάκι», «μηλαράκι», «Μουγγράκι», τὸ παιδί τοῦ Μούγγρου, «ξυλαράκι», οὐρά-ὄρα-ὄριδι-«ὄριδάκι», «πινάκι», μέτρο βάρους ἴσο μὲ δώδεκα ὀκάδες, «πιναυλάκι», φλογέρα, «ποδαράκι», «σανιδάκι», «σκορδαράκι» καὶ «σκορδαλάκι», ἀπὸ πρῶτα ὑποκορ. σκορδάρι καὶ σκορδάλι, «σκοινάκι», «σουληνάκι», «τουφεκάκι», «τρουβαδάκι», «τρουγκανάκι», «τρουπανάκι», «φυλαχτάκι», «ψειρουδάκι».

-ἐλι: σημειώσαμε μόνο τὸ «ἀγρέλι», ἀγριελιά.

-ί: Κάβος-«Καβί», Κάμπος-«Καμπί», τοπων.

-ίδι: ἀγρέλι-«ἀγρελίδι», ἀρμυρὸ-«ἀρμυρίδι», «Βουρλίδια», τοπων., «δρομίδια», δρόμοι, τρεχάματα, «θηλίδι», κλαδί-κλαδάρι-«κλαδαρίδι», «Μαρίδια». Σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ οὖσ. ἢ κατάλ. -ίδι ἢ -άλι, κτλ. παραχώρησε τὴ θέση της στὰ νέα ὑποκοριστικὰ σὲ -άκι (: -ιδάκι): «ἀτσκινουδάκι», «δρομαλάκι», «ἐλιδάκι», «μηλαράκι», «ὄριδάκι» κτλ.

-ίτσα: «θεμωνίτσα», «μυγίτσα», «ὄριτσα», οὐρίτσα, «παπαδίτσα», εἶδος ἐντόμου, «ἡ παπίτσα», τὸ μπροστινὸ «πόδι» τῆς φώκης.

-οῦδι: «ἀτσκινούδι», μικρὴ τσουνίδα, «μα:αρούδι», μικρὸς μακαράς.

-οῦλα: «ξεροπούλα», μικρὴ ξέρα, «σκατούλα», μὲ σημασία μεγεθυντικὴ, «σκορδούλα».

-οῦλι: «Βρυσούλι», τοπων.

15. Μεγεθυντικὰ

-α θηλ., ἀπὸ ὑποκορ. σὲ -ι: κουράδι-«κουράδα», ποδάρι-«ποδάρα», καμάκι-«καμάκια», λαγκάδι-«Λαγκάδα», τοπων., τσατάλι-«τσατάλα», «ἀλιόρα», μέγας τοῖχος.

-αρως: μύθος-«μύθαρος», πιθάρι-«πίθαρος», τροῦλος-«Τρούλαρος», τοπων.

-ας: τσουνίδι-«ἀτσκινουδας», «κάρδακας», τὸ γκαρδιόξυλο τοῦ ἀργαλειοῦ, «δάμακας», μεγάλη λαχίδα, «ἄγκαθας», «σκούλουκας», μέγας σκουλήκι, «ἄτσοχας», ζοχός, «βρώμακας», «μάντακας», τσιμπούρι.

-ος: ἀργάστι-«ἄργαστος», ἀδράχτι, μὲ παρετυμολογία πρὸς τὸ ἀργαστήρι, «τούρτουρος», ἐλονοσία, ὑποχωρητικὰ ἀπὸ τὸ τουρτουρίζω.

16. Σύνθετα

Σὰν χαρακτηριστικὰ σύνθετα τοῦ ιδιώματος σημειώνομε τὰ παρακάτω:

«ἀόρνιαστη» συκιά, πού δὲν τῆς βάλαμε ὄρνιό, «ἀρνόριφα», «ἀρμεοθήκη», ἡ θέση γιὰ τὸν ἀρμεό, «ἀποκούραος», ξεκούραστος, «θολόσταχτο», ἀλισίβα, «κακοσορτιασμένο» (κακός+sorte), ἄτυχο, «μονοσκέλαμο», μονοσκέλιδο (σκόρδο), «μπροζοκούδουνο», «μωρανήψητος», κακοψημένος, «μονολοήτικος», μιᾶς λογῆς, «νυφοστόλι», τὸ σπίτι τοῦ νέου ἀντρόγυνου, «ξάβουλας», χωρὶς βουλή, χωρὶς ἐντολή, «ξεροχύμιση», καβούρντισμα, «σιοχτυπῶ», φοβίζω, «στεροχώρισμα», χώρισμα τῶν στείρων ζώων ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο κοπάδι, «σταχτοπάνα», «σύστολο» (βρωμάει), πολὺ, «συστίτσιλος», γεμάτος τσιλιές, «τραόχορτο», «τσαπραζολόδος», ἐργαλεῖο, «φωκόπετσο», «χηνόκατα», εἶδος σκυλόφαρου, «ψαροβίτσιλο», εἶδος ἀετοῦ, «Φραγκολιμνιώνας», τοπων., «τσιλοκουρῶ», κουρεύω, «χοχλακόπετρα», χαλικόπετρα, «χοιρόπετσο», «πετροκοπεῖο», λατομεῖο, «μαρμαροκοπεῖο», «τζακόπανο», «μουνοθῶρι», ποδιά, «Σκυλόμαντρα», τοπων., «Φωκοσπηλιά», τοπων., «τυρόσκαμνο», «νεροσβήνω» (τὸ καμίνι), «λυχναψίδι», «ὄλογυρίς τὸ χρόνο», ὅλον τὸ χρόνο, «Ἀσπρογκάβος», «Πλατυγκάβος», «Μακρυγκάβος», «Ἀλατσόγουρνα», Τσουκαλογρέμισμα», «Κλεφτολάγκαδο», τοπων., «ἐξαποδίτες», δια βόλοι.

17. Συμπέρασμα

Τὰ ἰδιώματα μὲ τὰ ὁποῖα ἡ γεωγραφικὴ θέση ἐπιβάλλει νὰ συγκριθοῦν τὰ Φουρνιώτικα, εἶναι πρῶτα τὰ Ἰκαριώτικα καὶ τὰ Σαμιώτικα καὶ ἔπειτα τὰ Δωδεκανησιακὰ καὶ τὰ Κυκλαδίτικα γενικότερα. Ἡ Ἰκαρία καὶ ἡ Σάμος εἶναι τὰ πλησιέστερα στοὺς Φούρνους νησιά, ἡ ἐπικοινωνία μεταξύ τους εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ κάθε ἄλλη περιοχὴ, καὶ τὰ Ἰκαριώτικα καὶ, γενικότερα, τὰ Κυκλαδίτικα, ἀντίθετα ἀπὸ τὰ Σαμιώτικα, ἔχουν ἀφήσει ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικά τους στὸ σημερινὸ ἰδιώμα τῶν Φούρνων. Σημειώνομε λοιπὸν τὶς ὁμοιότητες καὶ τὶς διαφορὰς ἀνάμεσα στὰ ἰδιώματα αὐτά, γιὰ νὰ φανεῖ καθαρότερα ὁ βαθμὸς τῆς ἀνεξάρτητης ἐξέλιξης τῶν Φουρνιώτικων σὲ πολλὰ σημεῖα καὶ ἡ προσέγγισή τους πρὸς τὴν κοινή.

Ὁμοιότητες

α) Κατάλοιπο τοῦ Ἰκαριώτικου ἰδιώματος στὰ Φουρνιώρικα εἶναι ὁ τύπος «ἀελαί, ἦ»(ἀρχ. τὰ ἀγελαῖα (ζῶα). Ὁμοιοὶ ὅμως σχηματισμοὶ στὰ Ἰκαριώτικα, ὅπως καὶ στὰ Κρητικά, εἶναι πολὺ περισσότεροὶ «ἐλαί», «γραί», «ἀπιδέ», «μηλέ», «ἐρινέ», «ὄξέ», «μυρτέ», «λυγαρέ» κτλ. ἀπαντοῦν στὴν Ἰκαρία¹ καὶ στὴν Κρήτη, ἀντὶ τῶν κοινῶν «ἐλιά», «γριά», «ἀπιδιά», «μηλιά» κτλ.

1. Βλ. Χατζιδάκη, *MNE* II, 402.

β) Ἡ τροπή τοῦ ἄηχου τζ σὲ ἡχηρὸ ζ, καὶ ἀντίστροφα τοῦ ζ σὲ τζ πού συναντοῦμε στοὺς Φούρνους, εἶναι φαινόμενο συνηθισμένο στὶς Κυκλάδες καὶ στὰ Δωδεκάνησα.

γ) Εἶναι καὶ στοὺς Φούρνους συχνὴ ἢ ἐναλλαγή, ἢ ἀποβολὴ καὶ ἄλλες μεταβολές συμφώνων, ἔστω καὶ σὲ μικρότερην ἔκταση, πού συναντοῦμε στὰ Ἰκαριώτικα ¹.

δ) Ἡ ρηματικὴ αὔξηση σὲ *i*, τονούμενο ἢ ἄτονο, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *e*, καὶ σὲ *e*, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *a*, ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα γνωρίσματα τοῦ Κυκλαδικοῦ, γενικότερα, καὶ τοῦ Ἰκαριώτικου ² ιδιώματος εἰδικότερα, εἶναι φαινόμενο συχνὸ καὶ στοὺς Φούρνους.

ε) Οἱ ἀσυναίρετοι τύποι ὅπως «πηδάεις», «πάεις» κτλ. εἶναι κοινοὶ στὰ Φουρνιώτικα καὶ στὰ Κυκλαδίτικα.

στ) Ὁ τύπος *τως* ³, ἀπὸ σύμφυρση *tōn + tōs*, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *τούς*, εἶναι γνωρίσμα νησιώτικο, πού τὸ συναντοῦμε συχνὰ καὶ στοὺς Φούρνους.

ζ) Διατηρήθηκε ἡ σύνταξη τῶν ρημάτων «'γγίζω», «βοηθῶ», «'κλουθῶ», «ρουχάζω» (φωνάζω) μὲ γενική, πού συναντοῦμε στὴν Κρήτη, ἐνῶ ἡ δήλωση τῆς κίνησης, χωρὶς πρόθεση στὴ φρ. «τοῦ 'δωσε τὸ βουνό», ἀντὶ «στὸ βουνό», πού ἀκούγεται στὸ νησί, εἶναι γνωστὴ καὶ ἄλλοῦ, στὴ νότια Κυνουργία, π.χ., τὸ ρῆμα «ζώμενω», μένω, διανυκτερεύω ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, ἀκούγεται μεταβατικά καὶ μὲ τὴ σημασίαν φιλοξενῶ, στὴ φράση, π.χ., «τὸν ζώμενα δύο βραδιὰς στὸ σπίτι».

η) Οἱ τύποι «ἔχα», «ἔδα» κτλ. πού σημειώσαμε στὴν § 11 εἶναι γνωστοὶ καὶ στὴν Πάτμο, ὅπως καὶ ἄλλοῦ.

θ) Οἱ ἐγκλιτικοὶ τύποι τῆς ἀντωνυμίας μπαίνουν, ὅπως καὶ στὴν κοινὴ, πρὶν ἀπὸ τὸ ρῆμα, ἀντίθετα ἀπὸ ὅ,τι γίνεται στὰ Δωδεκανησιακὰ ιδιώματα.

ι) Τύποι τῆς αἰτ. πληθ. ὅπως «τίς ὄρνοί», «τίς κύρτοι», «τίς ἄλλοι», γνωστοὶ στὰ ιδιώματα τῶν Μικρασιατικῶν παραλίων ἀλλὰ καὶ στὶς Κυκλάδες, ἀκούγονται συχνὰ καὶ στοὺς Φούρνους. Δὲν ἀποκλείεται ἐδῶ καὶ ἐπίδραση τοῦ ιδιώματος τῆς Πάτμου, ὅπου ξέρομε πὼς εἶχε γίνει ἐγκατάσταση ἀπὸ ἐξω-Δωδεκανησιακὲς περιοχὲς ⁴.

Διαφορὲς

Σημαντικὲς εἶναι οἱ διαφορὲς τῶν Φουρνιώτικων ἀπὸ τὰ ἄλλα ιδιώματα πού ἀναφέραμε. Ἔτσι:

1. Βλ. § 5 κ.έ. καὶ Χατζιδάκη, *MNE* II, 398-9.

2. Βλ. Χατζιδάκη, *MNE* I, 250.

3. Βλ. § 8.

4. Βλ. Καρανιστάση, *Δωδεκαν. Ἀρχεῖο* 2 (1956) 208.

α) Λείπουν ἀπὸ τὰ Φουρνιώτικα τὰ διπλὰ σύμφωνα πού βρίσκομε στὴν Ἰκαρία, ἀλλὰ καὶ στὴν Κύπρο, Ρόδο κ.ά.¹

β) Δὲ συναντοῦμε στοὺς Φούρνους τὸ τελικὸ ν πού σημειώνει ὁ Χατζιδάκης² γιὰ τὴν Ἰκαρία, ἀλλὰ εἶναι τόσο συχνὸ καὶ στὰ Δωδεκάνησα.

γ) Ἀπὸ τὰ σημαντικότερα φαινόμενα τῶν Ἰκαριώτικων, πού τὸ συναντοῦμε καὶ στὰ Κρητικά, εἶναι ἡ τροπὴ τι)θι. Στους Φούρνους τὸ δασὺ χ ζέπεσε ἀπὸ τὸ σύμπλεγμα θγια, στὴν ἐξέλιξή του πρὸς τὴν κοινὴ, καὶ τὸ φαινόμενο διαφέρει τόσο ἀπὸ τὸ Κρητικὸ θγια ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ Ἰκαριώτικο θκια³.

δ) Δὲν ἀκούγονται στοὺς Φούρνους οἱ καταλήξεις -ουσιν καὶ -ασιν πού σημειώνονται στὴν Ἰκαρία. Στὰ Φουρνιώτικα ἔχομε τὴν κοινὴ κατάληξη -ουν⁴.

ε) Λείπει ἀπὸ τὰ Φουρνιώτικα τὸ φαινόμενο τῆς ἀνομοιοτυπικῆς πτώσεως τοῦ σ⁵, πού συναντᾶται στὰ Ἰκαριώτικα ἀλλὰ καὶ στὰ βόρεια ἰδιώματα. Ἐντὶ τῶν Ἰκαριώτικων «ν' ἀκούεις», «νὰ χτυπήεις», ἔχομε τὰ κοινά: «χτυπήσεις», «ἀκούσεις» κτλ.

στ) Ἐντίθετα ἀπὸ ὅ,τι γίνεται στὰ Ἰκαριώτικα, διατηροῦνται ἐδῶ οἱ διαρκεῖς φθόγγοι β, γ, δ, θ, μ. Τύποι ὅπως «Ἀργαρίτης», «καταραένος», «πουληένος» κτλ. ἀντὶ Μαργαρίτης, καταραμένος, πουλημένος κτλ. εἶναι ἄγνωστοι στοὺς Φούρνους.

ζ) Τὰ ἀρχαιότερα στοιχεῖα στὰ Φουρνιώτικα εἶναι λιγότερα παρὰ στὰ Ἰκαριώτικα.

Στὸ λεξιλόγιο βρίσκομε τοὺς τύπους «ἄφτω», ἀόρ. «ξανᾶψα», προστ. «ἄψε», ἀντὶ τῶν κοινῶν ἀνάβω κτλ., «θρινάκι», ἀντὶ τοῦ κοινοῦ δικράνι, «ἔτερα», «γνάφω», (κατεργάζομαι δέρματα), «σεῦκιλο», ἀπὸ τὸ σεῦτλο, παλαιότερο ἀπὸ τὸ κοινὸ σέσκουλο, «Δρῦ», τοπων., «ὄχτος», «τσούνα, ἦ», τὸ κεφάλι τοῦ ἀδραχτιοῦ, μεγεθυντ. τοῦ τσουνι(κύνιον(κύων (βλ. Γ. Χατζιδάκη, *MNE* II, 397, 399). Οἱ τύποι «παίρω», παρατ. «ἰπαίραμε», «δέρω», παρατ. «ἔδερ», «φέρω», παρατ. «φέραμε», «σπέρω», παρατ. «ἴσπερα», εἶναι παλαιότεροι ἀπὸ τοὺς κοινούς παίρω, δέρνω, σπέρνω, φέρνω.

1. Βλ. Χατζιδάκη, *MNE* I, 166, II, 399, 424.

2. *MNE* II, 399. Ὁ Καραναστάσης, *Κῶς*, σ. 17 κ.έ., σημειώνει σὰν χαρακτηριστικὰ τῶν ἰδιωμάτων τῆς Κῶ: 1) τὴ μουσικότητα τοῦ τύπου, 2) τὸ ὑπερωϊκὸ λ, 3) τὸ προουρανικὸ ν, 4) τὴν προφορὰ τοῦ λ σὰν λ^α, 5) τοὺς παρεκτεταμένους ρηματικούς τύπους «ἤμου-τουμε» κτλ., 6) τὴ σίγηση τῶν μέσων, β, γ, δ, 7) τὴ στένωση τοῦ ο)ου παρὰ τὸ α, 8) τὴ φωνητικὴ ἐξέλιξη τῶν συμφωνικῶν συμπλεγμάτων βγ, δβ, ργ, ρδ, ὅπως καὶ ἄλλων σὲ λιγότερη ἐκταση. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα αὐτά, ὅπως φαίνεται στίς σχετικὲς παραγράφους, δὲν σώθηκαν στοὺς Φούρνους.

3. Βλ. Χατζιδάκη, *MNE* II, 409.

4. Τὸ ἴδιο σημειώνει ὁ Καραναστάσης, *Πάτμος*, 212, γιὰ τὴν Πάτμο. Βλ. καὶ Χατζιδάκη, *MNE* II, 399.

5. Βλ. Χατζιδάκη, *MNE* II, 419.

Σὰν πιθανὸ ἀποτέλεσμα ἐπίδρασης τοῦ βόρειου ιδιώματος πού μιλιέται στὴν κοντινὴ Σάμο, μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν τὰ ἐπόμενα :

α) Ἡ σποραδικὴ κώφωση τοῦ *ο* καὶ σποραδικὴ ἐπίσης πτώση τῶν *ου* καὶ *ι* στοὺς τύπους: κροκόδειλος)«κουρκούδιαλος», εἶδος σαύρας, κορόμηλο)«κούρουμπλο», κορομηλιά)«κουρουμπλιά», σωληνάκι)«σουληνάκι», Ἄλωνάκι)«Ἄλουνάκι», τοπων., σήκω)«σήκου», σκουληκόχορτο)«σκουλ'κόχορτο», γουδι)«γ'δί», γουδόχερο)«γ'δόχερο», νὰ κολυμπήσομε)«νὰ κ'λουμπήσομε)», κουλιάζω)«κ'λιάζω», ώριμάζω, Φλορή)«Φλουρή», έξακολούθι)«ξακ'λούθι», τὸ ὕστερο. Καὶ στὶς περιπτώσεις ὅμως αὐτές, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ κώφωση εἶναι σποραδικὴ μόνο (:«κουρκούδιαλος» ἀντὶ κουρκούδιαλος κτλ.), διατηρεῖται πάντοτε τὸ ἄτονο τελικὸ *ι*: «Ἄλουνάκι» ἀντὶ Ἄλουνάκ', «σουληνάκι» ἀντὶ σουληνάκ' κτλ. Γιὰ τὸν τύπο «πάππους», πού βρίσκεται καὶ στὰ Ἰκαριώτικα, ὁ Χατζιδάκης (*MNE* 2, 129 καὶ 437) πιστεύει πὼς σ' αὐτὸν διατηρήθηκε ὁ ἀρχαῖος τονισμὸς καὶ πὼς τὸ -ους προέρχεται ἀπὸ τὸν τύπο «παππούας», μεσαιων. «παππίας». Ὅσο γιὰ τύπους ὅπως οἱ «βότυρο», «ὄρά», «ὄραδάκι», «σκολαρίκι», δὲ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς μὲ βεβαιότητα πὼς προέρχονται ἀπὸ ψευδὴ ἀποκατάσταση.

Ἀθήνα

ΘΑΝ. Π. ΚΩΣΤΑΚΗΣ